

2025. 12 (6)

Asian Journal

"STEPPE PANORAMA"

ISSN 2710-3994

ISSN 2710-3994 (online)

Құрылтайшысы және баспагері: Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Ғылыми журнал Қазақстан Республикасы Инвестициялар және даму министрлігінің Байланыс, ақпараттандыру және ақпарат комитетінде 2025 ж. 5 сәуірде тіркелген. Тіркеу нөмірі № KZ91VPY00116246. Жылына 6 рет жарияланады (электронды нұсқада).

Журналда тарих ғылымының *келесі бағыттары* бойынша ғылыми жұмыстар жарияланады: тарих, этнология.

Жарияланым тілдері: қазақ, орыс, ағылшын.

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Журнал сайты: <https://ajspiie.com>

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы
Тарих және этнология институты 2025
© Авторлар ұжымы, 2025

БАС РЕДАКТОР

Қабылдинов Зиябек Ермұқанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР ҒЖБМ ҒКШ.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас директоры. (Қазақстан)

РЕДАКЦИЯЛЫҚ АЛҚА

Аутрам Алан (Outram Alan) — археология ғылымдарының докторы, Эксетер университеті, тарих және археология кафедрасының профессоры. (Ұлыбритания)

Аширов Адхамжон Азимбаевич — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Өзбекстан Республикасы Ғылым академиясының Тарих институтының Этнология және антропология орталығының меңгерушісі. (Өзбекстан)

Әбіл Еркін Аманжолұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР Парламенті Мәжілісінің депутаты. (Қазақстан)

Әлімбай Нұрсан — тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

Вернер Кунтһиа (Werner Cynthia) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Техас университеті. (АҚШ).

Дайнер Александр (Diener Alexander) – тарих ғылымдарының докторы, профессор. Канзас университеті. (АҚШ)

Жаркен Айгүл Мәлікқызы — тарих ғылымдарының докторы, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия Ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Көкебаева Гүлжауһар Какенқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Әл-Фараби атындағы Қазақ ұлттық университеті. (Қазақстан)

Кригер Виктор (Kriege Viktor) — тарих ғылымдарының докторы, Нюрнбергтегі Бавариялық немістер мәдени орталығының (BKDR) ғылыми қызметкері. (Германия)

Оайон Изабель (Ohayon Isabelle) — тарих ғылымдарының кандидаты, профессор, CERCEC директорының орынбасары, Францияның Ұлттық ғылыми зерттеу орталығының (CNRS) қызметкері. (Франция)

Сабурова Татьяна — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Индиана университеті. (АҚШ)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, Оксфорд университетінің профессоры. (Ұлыбритания)

Муминов Ашірбек Құрбанұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ислам тарихы, өнер және мәдениет ғылыми-зерттеу орталығының аға ғылыми қызметкері IRCICA – İslam Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Түркия)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Вильнюс педагогикалық университеті. (Литва)

Смағұлов Оразақ Смағұлұлы – тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, Балон ғылым академиясының корр.-мүшесі, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы сыйлықтың лауреаты, ғылым мен техниканың еңбек сіңірген қайраткері, Л.Н. Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университетінің профессоры. (Қазақстан)

Таймағамбетов Жәкен Қожахметұлы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі, ҚР Ұлттық музейі. (Қазақстан)

Томохико Уяма — PhD, Хоккайдо университетінің Славян және Еуразиялық зерттеулер орталығының профессоры (Жапония)

Ян У. Кэмпбелл (Ian W. Campbell) — PhD, Калифорния университетінің профессоры (АҚШ)

ЖАУАПТЫ РЕДАКТОР

Қайпбаева Айнагүл Толғанбайқызы — тарих ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының жетекші ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ҒЫЛЫМИ РЕДАКТОРЛАР

Қапаева Айжан Тоқанқызы — тарих ғылымдарының докторы, профессор, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының Бас ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

Кубеев Рустем Жаулыбайұлы — Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының ғылыми қызметкері. (Қазақстан)

ТЕХНИКАЛЫҚ ХАТШЫ

Копеева Сания Жуматайқызы — магистр, Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институтының қызметкері. (Қазақстан).

ISSN 2710-3994 (online)

Учредитель и издатель: РГП на ПХВ «Институт истории и этнологии им.Ч.Ч. Валиханова»
Комитета науки Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан

Научный журнал зарегистрирован в Комитете связи, информатизации и информации
Министерства по инвестициям и развитию Республики Казахстан, свидетельство
о регистрации:

№ KZ91VPY00116246 от 03.04.2025 г. Публикуется 6 раз в год (в электронном формате).

В журнале публикуются научные работы *по следующим направлениям* исторической науки:
история, этнология.

Языки публикации: казахский, русский, английский.

Адрес редакции и издательства:

050010 Республика Казахстан, г. Алматы, ул. Шевченко, д. 28

РГП на ПХВ Институт истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова КН МНВО РК

Тел.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Сайт журнала: <https://ajspiie.com>

© Институт истории и этнологии
имени Ч.Ч. Валиханова, 2025
© Коллектив авторов, 2025

ГЛАВНЫЙ РЕДАКТОР

Кабульдинов Зиябек Ермуханович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, генеральный директор Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова КН МНВО РК. (Казахстан)

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Абиль Еркин Аманжолович — доктор исторических наук, профессор, Депутат Мажилиса Парламента РК. (Казахстан)

Алимбай Нурсан — кандидат исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан)

Аутрам Алан (Outram Alan) — доктор археологических наук, профессор департамента археологии и истории Университета Эксетера. (Великобритания)

Аширов Адхамжон Азимбаевич — доктор исторических наук, профессор, заведующий Центром этнологии и антропологии Института истории Академии наук Республики Узбекистан. (Узбекистан)

Вернер Синтия (Werner, Cynthia) — доктор исторических наук, профессор. Техасский университет. (США)

Дайнер Александр (Diener Alexander) — доктор исторических наук, профессор. Канзасский университет (США)

Жаркен Айгуль Маликовна — доктор исторических наук, профессор Евразийского национального университета им. Л.Н. Гумилёва. (Казахстан)

Исмагулов Оразак Исмагулович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, член-корр. Болонской академии наук, лауреат премии им. Ч.Ч. Валиханова, заслуженный деятель науки и техники, профессор Евразийского национального университета имени Л.Н. Гумилева. (Казахстан)

Кокебаева Гульжаухар Какеновна — доктор исторических наук, профессор Казахского Национального университета им. аль-Фараби. (Казахстан)

Кригер Виктор (Kriege Viktor) — доктор исторических наук, научный сотрудник Баварского культурного центра немцев (BKDR) в Нюрнберге. (Германия)

Моррисон Александр (Morrison Alexander) — PhD, профессор Оксфордского университета. (Великобритания)

Муминов Аширбек Курбанович — доктор исторических наук, профессор, старший научный сотрудник Исследовательского центра исламской истории, искусства и культуры. IRCICA – İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi. (Турция)

Оайон Изабель (Ohayon Isabelle) — кандидат исторических наук, профессор, заместитель директора CERCEC, сотрудник Национального центра научных исследований Франции (CNRS). (Франция)

Римантас Желвис (Želvys Rimantas) — доктор педагогических наук, профессор, Вильнюсский педагогический университет. (Литва)

Сабурова Татьяна — доктор исторических наук, профессор, Университет Индианы. (США)

Таймагамбетов Жакен Кожаметович — доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК, Национальный музей РК. (Казахстан)

Томохико Уяма — PhD, профессор Центра славяно-евразийских исследований Хоккайдского университета (Япония)

Ян Кэмпбелл (Ian W. Campbell) — PhD, профессор Калифорнийского университета (США)

ОТВЕТСТВЕННЫЙ РЕДАКТОР

Каипбаева Айнагуль Толганбаевна — кандидат исторических наук, ведущий научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан)

НАУЧНЫЕ РЕДАКТОРЫ

Капаева Айжан Токановна — доктор исторических наук, профессор, главный научный сотрудник Института истории этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

Кубеев Рустем Джаулыбайулы — научный сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

ТЕХНИЧЕСКИЙ СЕКРЕТАРЬ

Копеева Сания Жуматаевна — магистр, сотрудник Института истории и этнологии им. Ч.Ч. Валиханова. (Казахстан).

ISSN 2710-3994 (online)

Founder and publisher: RSE on REM "Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology" of the Committee of Science of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan

The scientific journal is registered at the Committee for Communications, Informatization and Information of the Ministry for Investments and Development of the Republic of Kazakhstan, registration certificate: No. KZ91VPY00116246 dated 03.04.2025. The journal is published 6 times a year (in electronic format).

The journal publishes scientific works in the *following areas* of historical science: history, ethnology.

Publication languages: Kazakh, Russian, English.

Editorial and publisher address:

28 Shevchenko Str., 050010, Almaty, Republic of Kazakhstan

RSE on REM Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology CS MSHE of the Republic of Kazakhstan

Tel.: +7 (727) 261-67-19, +7 (727) 272-47-59

Journal website: <https://ajspiie.com>

© Ch.Ch. Valikhanov Institute
of History and Ethnology, 2025
© Group of authors, 2025

EDITOR-IN-CHIEF

Kabuldinov Ziyabek Ermukhanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, General Director of Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology SC MSHE RK. (Kazakhstan)

EDITORIAL BOARD

Abil Yerkin Amanzholovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Member of the Mazhilis of the Parliament of the RK. (Kazakhstan)

Alimbay Nursan — Candidate of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Azimqulov Javohir — Doctor of Historical Sciences, Professor, Head of the Center for Ethnology and Anthropology at the Institute of History, Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan. (Uzbekistan)

Diener Alexander — Doctor of Political Science, Professor, University of Kansas. (USA)

Ian W. Campbell — PhD, Professor at the University of California (USA)

Ismagulov Orazak Ismagulovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, Corresponding Member of Bologna Academy of Sciences, winner of Ch.Ch. Valikhanov Award, Honored Worker of Science and Technology, Professor of L.N. Gumilyov University. (Kazakhstan)

Kokebayeva Gulzhaukhar Kakenovna — Doctor of Historical Sciences, Professor at the Al-Farabi Kazakh National University. (Kazakhstan)

Kriege Viktor — Doctor of Historical Sciences, Researcher at the Bavarian Cultural Center of Germans (BKDR) in Nuremberg. (Germany)

Morrison Alexander — PhD, Professor, University of Oxford. (UK)

Muminov Ashirbek Kurbanovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Senior Researcher at the Research Center for Islamic History, Art and Culture. IRCICA (İslâm Tarih, Sanat ve Kültür Araştırma Merkezi). (Turkey)

Ohayon Isabelle — Candidate of Historical Sciences, Professor, Deputy Director of CERCEC, Researcher at the French National Center for Scientific Research (CNRS). (France)

Outram Alan — Doctor of Archaeological Sciences, Professor in the Department of Archaeology and History at University of Exeter. (Britain)

Rimantas Želvys — Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Vilnius Pedagogical University. (Lithuania)

Saburova Tatiana — Doctor of Historical Sciences, Professor, Indiana University. (USA)

Taimagambetov Zhaken Kozhakhmetovich — Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the National Academy of Sciences of the Republic of Kazakhstan, National Museum of the Republic of Kazakhstan. (Kazakhstan)

Werner, Cynthia — Doctor of Historical Sciences, Professor, Texas university. (USA)

Tomohiko Uyama — PhD, Professor at the Slavic-Eurasian Research Center, Hokkaido University. (Sapporo, Japan)

Zharken Aigul — Doctor of Historical Sciences, Professor at L.N. Gumilyov Eurasian National University. (Kazakhstan)

EXECUTIVE EDITOR

Kaipbayeva Ainagul Tolganbayevna — Candidate of Historical Sciences, leading researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology (Kazakhstan).

ACADEMIC EDITOR

Kapaeva Aizhan Tokanovna — Doctor of Historical Sciences, Professor, Chief Researcher at the Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

Kubeyev Rustem Dzhaulybayuly — researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

TECHNICAL SECRETARY

Kopeyeva Saniya Zhumataevna — Master's, researcher at Ch.Ch. Valikhanov Institute of History and Ethnology. (Kazakhstan)

ТАРИХ / ИСТОРИЯ / HISTORY

Published in the Republic of Kazakhstan
Asian Journal “Steppe Panorama”
Has been issued as a journal since 2014
ISSN 2710-3994.
Vol. 12. Is. 6, pp. 1735-1749, 2025
Journal homepage: <https://ajspiie.com>

FTAXP / MPHTI / IRSTI 03.20
https://doi.org/10.51943/2710-3994_2025_12_6_1735-1749

THE PRODUCTIVE WORK OF BALZHAN BOLTIRIKOVA DURING HER DIPLOMATIC SERVICE AT THE UNITED NATIONS

Sydykov Erlan Battashevich¹, Sailaubay Erlan Ernazarovich², Duysen Seitkali Zhakhiyauly³

¹ 'National Congress of Historians' public association
(2, K. Satpayev Str., Astana, Kazakhstan)
Doctor of Historical Sciences, Professor, Academician of the NAS of the RK
<https://orcid.org/0000-0001-5276-772X>. E-mail: rector@enu.kz

² 'History of the Country' Research Center of L.N. Gumilyov Eurasian National University
(95, Korday, Astana, Kazakhstan)
Candidate of Historical Sciences
<https://orcid.org/0000-0003-1662-2997>. E-mail: alashorda100@mail.ru

³ “History of the People” Research Center of L.N. Gumilyov ENU
(17/1 Al-Farabi Astana, Kazakhstan)
Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
<https://orcid.org/0000-0002-3275-5294>. E-mail: 20duisen52@mail.ru

© Valikhanov IHE, 2025
© Sydykov E.B., Sailaubay E.E., Duysen S.Zh., 2025

Abstract. Introduction. The article analyzes the active work of the first Kazakh female diplomat, Balzhan Bultyrikova, who first worked at the UN, the most prestigious international organization in the world, as Minister of Foreign Affairs of Soviet Kazakhstan in the 60s of the XX century as part of the diplomats of the Soviet Union. For a deeper study of this topic, it becomes necessary to refer to various historical data and materials. In this sense, a special place is occupied by the records of representatives of Soviet diplomacy of that time and the records of B. Bultyrikova, stored in the republican archive. This is due to the fact that the records of Soviet diplomats provide valuable data for understanding the essence of the USSR's foreign policy during the period under review. It is important to identify the historical reliability of the data, reveal the true nature of conflicts of interest between the UN member states at that time and show how a Kazakh diplomat intervenes in this process, although this is of great scientific importance in assessing the overall historical development of the region, and also contributes to understanding how this happens at the level of this international organization. As a result of attempts to show the equal level of the union republics within the USSR in connection with the geopolitical conditions prevailing between the capitalist and socialist systems of that time, the leader of Kazakh diplomacy, B. Bultyrikova, as an authoritative member of the USSR diplomacy, provides important information about some ways of active work pursuing the interests of his state. *Goals and objectives.* To show the professional skills and abilities of a Kazakh female diplomat in the delegation of the Soviet Union in the 60s of the XX century and the positive assessment of its results by the Ministry of Foreign Affairs of the USSR and modern Kazakh historical

science; to draw attention to the worthy place of this event as a historical source in the study of the history of Kazakh diplomacy. *Results.* In the article, having studied the works of both world and modern Russian experts in the field of international relations, the true direction, essence, features and nature of the USSR's activities in the UN at that time and the small contribution of B. Bultyrkova to this process were revealed. *Conclusion.* In the 60s of the XX century, the delegation of the Soviet Union used archival data on the diplomatic service of a Kazakh female diplomat, memoirs and notes of specialists in the field of Soviet-Russian international relations and foreign policy, as well as records of representatives of modern Kazakh diplomacy as an important source. The analysis of the historical significance and reliability of these data will serve as a starting point for studying the activities of a Woman in the UN, the first Kazakh diplomat of the Soviet period.

Keywords: Third Committee of the UN General Assembly, High Commissioner for Human Rights, Diplomacy, Diplomatic methods, A.A. Gromyko, Henry Kissinger, Kazakh SSR, Deputy Chair of the Council of Ministers of the KazSSR, Minister of Social Protection, Minister of Foreign Affairs of the KazSSR, Minister of Education

Acknowledgements. The article was prepared within the framework of the program-targeted financing project of the Ministry of Science and Higher Education of the Republic of Kazakhstan «Comprehensive interdisciplinary study of the intellectual history of the 20th - first quarter of the 21st centuries based on the analysis of the works of Kazakh historians and writers» (Registration number BR28713085).

For citation: Sydykov E.B., Sailaubay E.E., Duysen S.Zh. The productive work of Balzhan Boltirikova during her diplomatic service at the United Nations // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Vol. 12. No. 6. Pp. 1735-1749. (In Kaz.). DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_6_1735-1749

БАЛЖАН БӨЛТІРІКОВАНЫҢ БІРІККЕН ҰЛТТАР ҰЙЫМЫНА ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ ІССАПАРЛАРЫ КЕЗІНДЕГІ ТИІМДІ ЖҰМЫСТАРЫ

Сыдықов Ерлан Бәтташұлы¹, Сайлаубай Ерлан Ерназарұлы², Дүйсен Сейітқали Жахияұлы³

¹«Тарихшылардың Ұлттық конгресі» қоғамдық бірлестігі

(2, Қ. Сәтпаев көш., Астана, Қазақстан)

Тарих ғылымдарының докторы, профессор, ҚР ҰҒА академигі

<https://orcid.org/0000-0001-5276-772X>. E-mail: rector@enu.kz

²Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-нің «Ел тарихы» ғылыми-зерттеу орталығы

(87, Қордай көш., Астана, Қазақстан)

Тарих ғылымдарының кандидаты

<https://orcid.org/0000-0003-1662-2997>. E-mail: alashorda100@mail.ru

³Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ-нің «Ел тарихы» ғылыми-зерттеу орталығы

(17/1, Әл-Фараби көш., Астана, Қазақстан)

Педагогика ғылымдарының кандидаты, қауымдастырылған профессор

<https://orcid.org/0000-0002-3275-5294>. E-mail: 20duisen52@mail.ru

© Ш.Ш. Уәлиханов атындағы ТЭИ, 2025

© Сыдықов Е.Б., Сайлаубай Е.Е., Дүйсен С.Ж., 2025

Аңдатпа. *Kіріспе.* Мақалада ХХ ғасырдың 60-шы жылдары Кеңес Одағының дипломаттары құрамында кеңестік Қазақстанның Сыртқы істер министрі құрамында әлемдегі ең беделді халықаралық ұйым - БҰҰ-да алғаш жұмыс жасаған қазақтың тұңғыш әйел-дипломаты Балжан Бөлтірікованың белсенді қызметі талданады. Аталған тақырыпты тереңірек зерттеу үшін түрлі тарихи деректер мен материалдарға жүгіну қажеттілігі туындайды. Осы тұрғыдан сол кездегі кеңестік дипломатия өкілдерінің тақырыпқа қатысты жазбалары мен Б.Бөлтірікованың республикалық архивте сақталған жазбалары ерекше орынға ие. Себебі кеңестік

дипломаттардың жазбалары қарастырылып отырған кезеңдегі КСРО-ның сыртқы саясатының мәнін түсінуге құнды мәліметтер береді. Бұл деректердің тарихи шынайылығын анықтау, сол кезеңдегі БҰҰ-на мүше мемлекеттер арасындағы мүдделер қайшылықтарының шынайы сипатын ашу және аймақтың жалпы тарихи дамуын бағалаудағы ғылыми маңызы зор, сонымен қатар аталған халықаралық ұйым деңгейінде қалай жүргенін түсінуге септігін тигізетінімен, осы процеске қазақ дипломатының да араласуын көрсету де маңызды. Сол кездегі капиталистік және социалистік жүйе арасында қалыптасқан геосаяси жағдайларға байланысты КСРО құрамындағы одақтас республикалардың тең дәрежелі деңгейін көрсетуге ұмтылушылық әрекеті нәтижесінде қазақстандық дипломатия жетекшісі ретінде Б.Бөлтірікованың КСРО дипломатиясының беделді мүшесі ретінде өз мемлекетінің мүддесін көздеген белсенді жұмысының кейбір тәсілдері туралы маңызды мәліметтер береді. *Зерттеудің мақсаты және міндеттері* - XX ғасырдың 60-шы жылдары Кеңес Одағының делегациясы құрамындағы қазақтың дипломат әйелінің кәсіби іскерлігін, қабілетін және оның нәтижесінің КСРО Сыртқы істер министрлігі тарапынан және қазіргі қазақ тарих ғылымы тарапынан оң бағалануын көрсету; қазақ дипломатиясы тарихын зерделеуде бұл оқиғаның тарихи дерек ретінде лайықты орын алуына назар аударту. *Нәтижелер*. Мақалада әлемдік және солардың қатарында қазіргі ресейлік халықаралық қатынастар саласы мамандарының да еңбектерін зерделей отырып, КСРО-ның сол кездегі БҰҰ-дағы қызметінің шынайы бағыты, мәні, ерекшеліктері мен сипаты және осы процеске Б.Бөлтіркованың аз да болса қосқан үлесі анықталды. *Қорытынды*. XX ғасырдың 60-шы жылдары Кеңес Одағының делегациясы құрамында БҰҰ-ның сессиясында қазақтың дипломат әйелінің дипломатиялық қызметі туралы архивтік деректер мен кеңестік-ресейлік халықаралық қатынастар мен сыртқы саясат саласы мамандарының естеліктері мен жазбалары, сонымен қатар қазіргі қазақстандық дипломатия өкілдерінің жазбалары маңызды дереккөз ретінде пайдаланылады. Бұл деректердің тарихи мәні мен шынайылығын талдау кеңестік кезеңдегі қазақтың тұңғыш дипломат әйелінің БҰҰ-дағы қызметін зерттеуге мұрындық болады.

Түйін сөздер: БҰҰ-ның Бас Ассамблеясының Үшінші комитеті, Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы комиссар, дипломатия, дипломатиялық әдіс-тәсілдер, А.А. Громыко, Генри Киссинджер, Қазақ КСР, Қазақ КСР Министрлер Кеңесі Төрағасының орынбасары, Әлеуметтік қорғау министрі, Қазақ КСР Сыртқы істер министрі, Оқу министрі

Алғыс. Мақала Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігінің «XX ғасырдың соңы мен XXI ғасырдың алғашқы ширегіндегі зияткерлік тарихты қазақ тарихшылары мен әдебиетшілерінің еңбектері арқылы кешенді пәнаралық зерттеу» тақырыбындағы бағдарламалық мақсатты қаржыландыру жобасын жүзеге асыру аясында орындалды (жеке тіркеу нөмірі: BR28713085).

Дәйексөз үшін: Сыдықов Е.Б., Сайлаубай Е.Е., Дүйсен С.Ж. Балжан Бөлтірікованың Біріккен Ұлттар Ұйымына дипломатиялық іссапарлары кезіндегі тиімді жұмыстары // Asian Journal "Steppe Panorama". 2025. Т. 12. № 6. 1735-1749 бб. (Қаз.).

DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_6_1735-1749

ПЛОДОТВОРНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БАЛЖАН БОЛТИРИКОВОЙ ВО ВРЕМЯ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ

Сыдықов Ерлан Батташевич¹, Сайлаубай Ерлан Ерназарович², Дүйсен Сейітқали Жахияулы³

¹Общественное объединение «Национальный конгресс историков»
(ул. К. Сатпаева, 2. Астана, Казахстан)

Доктор исторических наук, профессор, академик НАН РК
<https://orcid.org/0000-0001-5276-772X>. E-mail: rector@enu.kz

²Научно-исследовательский центр «История страны» ЕНУ имени Л.Н. Гумилёва
(ул. Кордай, 95, Астана, Казахстан)

Кандидат исторических наук

<https://orcid.org/0000-0003-1662-2997>. E-mail: alashorda100@mail.ru

³Научно-исследовательский центр «История народа» ЕНУ имени Л.Н. Гумилёва
(ул. Аль-Фараби, 17/1, Астана, Казахстан)

Кандидат педагогических наук, доцент

<https://orcid.org/0000-0002-3275-5294>. E-mail: 20duisen52@mail.ru

© ИИЭ имени Ч.Ч. Валиханова, 2025

© Сыдыков Е.Б., Сайлаубай Е.Е., Дуйсен С.Ж. 2025

Аннотация. *Введение.* В статье анализируется активная деятельность первой казахской женщины-дипломата Балжана Бултыриковой, впервые работавшей в ООН – самой престижной международной организации мира – в составе министра иностранных дел Советского Казахстана в 60-х годах XX века в составе дипломатов Советского Союза. Для более глубокого изучения данной темы возникает необходимость обращения к различным историческим данным и материалам. В этом смысле особое место занимают записи представителей советской дипломатии того времени и записи Б.Бултыриковой, хранящиеся в республиканском архиве. Это связано с тем, что записи советских дипломатов предоставляют ценные данные для понимания сущности внешней политики СССР в рассматриваемый период. Важно выявить историческую достоверность данных, раскрыть истинный характер конфликтов интересов между государствами-членами ООН в тот период и показать, как казахстанский дипломат вмешивается в этот процесс, хотя это имеет большое научное значение в оценке общего исторического развития региона, а также способствует пониманию того, как это происходит на уровне данной международной организации. В результате попыток показать равный уровень союзных республик в составе СССР в связи с геополитическими условиями, сложившимися между капиталистической и социалистической системой того времени, лидер казахстанской дипломатии Б.Бултырикова, как авторитетный член дипломатии СССР, дает важные сведения о некоторых способах активной работы, преследующих интересы своего государства. *Цель и задачи исследования* – показать профессиональные умения, способности казахской женщины-дипломата в составе делегации Советского Союза в 60-е годы XX века и положительную оценку ее результатов со стороны Министерства иностранных дел СССР и современной казахской исторической науки; обратить внимание на достойное место этого события как исторического источника в изучении истории казахской дипломатии. *Результаты.* В статье, изучив труды как мировых, так и современных российских специалистов в области международных отношений, были выявлены истинное направление, сущность, особенности и характер деятельности СССР в ООН в то время и небольшой вклад Б. Бултыриковой в этот процесс. *Заключение.* В 60-х годах XX века в составе делегации Советского Союза в качестве важного источника используются архивные данные о дипломатической службе казахской женщины-дипломата, воспоминания и заметки специалистов в области советско-российских международных отношений и внешней политики, а также записи представителей современной казахстанской дипломатии. Анализ исторического значения и достоверности этих данных послужит отправной точкой для изучения деятельности в ООН Женщины-первого казахского дипломата советского периода.

Ключевые слова: Третий комитет Генеральной Ассамблеи ООН, Верховный комиссар по правам человека, дипломатия, методы дипломатии, А.А. Громыко, Генри Киссинджер, Казахская ССР, заместитель Председателя Совета министров КазССР, Министр социальной защиты, Министр иностранных дел КазССР, Министр образования

Благодарность: Статья подготовлена в рамках реализации проекта программно-целевого финансирования Министерства науки и высшего образования Республики Казахстан «Комплексное междисциплинарное исследование интеллектуальной истории XX – первой четверти XXI вв. на основе анализа произведений казахстанских историков и литераторов» (регистрационный номер: BR28713085).

Для цитирования: Сыдыков Е., Сайлаубай Е., Дуйсен С. Плодотворная деятельность Балжан Болтириковой во время дипломатической службы в Организации Объединенных Наций // Asian Journal “Steppe Panorama”. 2025. Т. 12. № 6. С. 1735-1749. (На Каз.).
DOI: 10.51943/2710-3994_2025_12_6_1735-1749

Кіріспе

Мемлекет басшысы Қ-Ж. Тоқаев 2024 жылы Үшінші Құрылтайда сөйлеген сөзінде еліміздің өткен тарихы елді біріктіретін фактор екендігіне назар аударып, зерттеушілерге әр дәуірдің өзіндік ерекшелігі болатынына, тұлғаларды бірімен бірін салыстырып, қарсы қойып дау туғызбауды ескерте келе - «...әрбір тұлға өзінің көзқарасына, дүниетанымына қарай және өз қоғамының мүддесіне сәйкес қызмет еткенін» - елдік тұжырымдаманың бір қағидаты ретінде естен шығармауды ұсынған болатын (Тоқаев, 2024).

Ұлт тарихында мәмілегерлік еңбегімен, қабілетімен ел шежіресінде өзіндік орын алған немесе әлі де лайықты орнын ала қоймаған қайраткерлер кездеседі. Солардың бірі кеңестік замандағы мемлекеттік қайраткер Балжан Бөлтірікова.

Материалдар мен зерттеу әдістері

Зерттеу барысында оның объектісін сипаттауға қажетті мәліметтерді жинақтау мен талдауға негізделген дәстүрлі концептуалды баяндау әдістері қолданылды. Талдау негізіне қазіргі уақытта ғылыми таным методологиясының жиі қолданылатын бағыты - тарихи-жүйелілік әдіснама алынды. Зерттеудің негізін құрайтын материалдарды жинақтау барысында деректер мен ақпараттарды жинақтаудың эмпирикалық тәсілдері, ретроспективтік, тарихи диахрония және тарихи салыстырмалы әдістер пайдаланылды. Мақаланың ғылыми маңыздылығын айқындау үшін тақырыпқа қатысты арнайы ғылыми әдебиеттер мен ашық дереккөздеріндегі жарияланымдарға талдау жасалды.

Талқылау

Қазақстандық дипломатия ведомствосының іргетасы осыдан 81 жыл бұрын кеңестік заманда қаланып, желісі үзілмей тәуелсіздік дәуіріне жалғасқаны және аз ғана шоғыр түрінде болса да кеңестік қазақ дипломаттары КСРО жүйесінде еңбек етіп, бірнеше қазақ дипломаттарының БҰҰ жұмысына қатысуы туралы, олардың кейбір өкілдерінің Қазақ Республикасының сыртқы саясат ведомствосын құрып, нығайту жолында еңбек еткендері тарихи еңбектерде көп жазыла бермейді.

Тарихи еңбектерден кеңестік заманда КСРО дипломатиясы жүйесінде бірнеше қазақ ұлтынан шыққан азаматтар еңбек еткені белгілі. Әр кезеңде Нәзір Төреқұлов (Сауд Арабиясында), Төлеген Тәжібаев (Үндістанда), Мәлік Фазылов (Мароккода) жоғары дипломатиялық қызметтер атқарғандары белгілі (Тоқаев, 2002: 568). Қазақ дипломаты Сәлім Құрманғожин кеңестік заманда Түркияда консул, Эфиопияда елшінің кеңесшісі, КСРО Сыртқы істер министрлігі Орталық аппаратында жауапты қызметтер атқарды (Қурманғужина, 2003: 320).

Қазақстан тәуелсіздігін алғаннан кейін алғаш болып 1998 жылы «Записки дипломата» еңбегінде Кеңестік Қазақстанда қазақтан шыққан алғашқы дипломаттар туралы Михаил Есеналиев біршама тарихи шолу жасады (Исиналиев, 1998: 212).

2001 жылы тарихшы ғалым Ілияс Қозыбаев Қазақстан дипломатиясы тарихы туралы еңбегінде Қазақ КСР-де Сыртқы істер халық комиссариатының (министрлігінің - авторлар) құрылуы және оған алғаш басшылық жасаған ғалым, мемлекет қайраткері Төлеген Тәжібаевтың еңбегін жан-жақты ашып береді. Ал, одан кейін осы салаға басшылық жасаған азаматтарға автор тек қысқаша тоқталып өтеді (Қозыбаев, 2001: 208).

Кеңестік заманда қазақ ұлтынан шыққандардың Мәскеуде дипломатиялық білім алуы мен қызметке тұрудағы қатаң шектеулер болуы салдарынан (Батырша-ұлы, 2011: 512) қазақ дипломаттарының саны саусақпен санарлықтай ғана болғандықтан олар туралы жазылған еңбектер де аз болды. Дегенмен, М.Есеналиев кітабынан кейін бес-алты жылдан соң КСРО

сыртқы саясаты жүйесінде елеулі қызмет атқарған жекелеген қазақ дипломаттары туралы екі еңбек жарық көрді. Кәсіби дипломат Тайыр Мансұровтың КСРО-ның бірінші қазақ елшісі – Нәзір Төреқұлов (Мансуров, 2022: 64) және тарихшы ғалым, әрі дипломат Салават Әзірбаевтың екінші қазақ – елшісі Мәлік Фазылов (Азербает, 2010: 472) туралы еңбектері шықты.

2011 жылы кәсіби дипломат Сайлау Батырша-ұлының «Дипломатиялық қызмет және халықаралық қатынастар» оқулығында кеңестік дәуіріндегі қазақ дипломаттары туралы сегіз беттік шолу жасалды (Батырша-ұлы, 2011: 512).

Алайда, осыдан соң осы мақалада талданатын кейбір ғылыми-көпшілік мақалаларды есептемегенде тарихшы ғалымдар тарапынан арнайы зерттеулер жасалмады. Сондықтан кеңес дәуіріндегі қазақ дипломаттары тақырыбы қазақ тарихында назар аударуды қажет ететін бір маңызды мәселе күйінде қалып келеді.

Зерттеу нәтижелері

Енді мақаланы кеңестік қазақ дипломаттарының кәсіби білім алып, қызметтік өсу жолдарын ашқан қазақстандық сыртқы саясат ведомствосының құрылуы тарихына оралу кезегіне тоқталайық.

Қазақстандық Сыртқы істер министрлігінің 1944 жылы құрылуына сол кезде қалыптасқан халықаралық ахуал әсер еткені мәлім. Екінші дүниежүзілік соғыс зардабын тартқан әлемдік қауымдастықтың бейбітшілік пен қауіпсіздікті қамтамасыз ету, адам құқықтары мен тұрақты дамуды ілгерлету ниетімен 1945 жылы БҰҰ-ын құрғаны тарихтан белгілі. Осы ізгі ниетпен халықаралық ұйымды құру тікелей Қазақ Республикасының сыртқы саясат ведомствосының құрылуына да тікелей әсері болды (Батырша-ұлы, 2011: 512).

БҰҰ-ын құру қарсаңында барлық одақтас республикаларды өз алдына жеке мемлекеттер ретінде осы ұйымның алғашқы мүшелігіне өткізіп көп орын алу мақсатымен КСРО басшылығы оларға сыртқы істер халық комиссариаттарын (министрліктерін) ашуға мүмкіндік берді. Алайда, «республикалар шет мемлекеттермен қарым-қатынас орнату, олармен өзара келіссөздер жүргізу, дипломатиялық және консулдық өкілдіктермен алмасу құқықтарына тек заң жүзінде ғана ие болды» (Батырша-ұлы, 2011: 512).

КСРО Жоғарғы Кеңесінің 1944 жылғы 1 ақпандағы Заңының негізінде 1944 жылы 12 сәуірде Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесінің VII сессиясы Қазақ КСР Сыртқы істер халық комиссариатын (министрлігін) құру туралы шешім қабылдады. 1944 жылы 4 тамызда Қазақ КСР Жоғарғы Кеңесі Төралқасының Жарлығымен ірі ғалым және қоғам қайраткері, Үкімет басшысының орынбасары Төлеген Тәжібаев Қазақ КСР Сыртқы істер халық комиссары болып тағайындалды (Козыбаев, 2001: 208).

Елімізге танымал дипломат, Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрі болған Ерлан Ыдырысовтың пайымдауынша Қазақ дипломатиясының бастауларында Нәзір Төреқұлов, Төлеген Тәжібаев, Қайырғали Байғалиев, Асқар Зәкарин, Әди Шәріпов, Балжан Бөлтірікова, Мәлік Фазылов, Мүсілім Базарбаев, Михаил Есенәлиев (Исинәлиев) және басқа да көрнекті мемлекет қайраткерлері тұрды. «Сол ардақты тұлғалар сыртқы саясат ісіне белсене қатысып, Қазақстан дипломатиялық мектебінің негіздерін қалады. Аталған тұлғалар арасында Балжан Бөлтірікқызының аты, орны және атқарған рөлі ерекше» (Ыдырысов, 2016).

Е. Ыдырысовтың бұл пікірін қазақстандық дипломатия ардагерлері де қуаттайды. 1981-1989 жылдары Қазақ КСР Сыртқы істер министрі қызметін атқарған Михаил (Хәкім) Есенәлиев кеңестік Қазақстанда азда болса дипломатиялық қызметке әйелдердің тартылғанын алға тарта келе, 60-жылдардағы белгілі мемлекет қайраткері Балжан Бөлтірікованың есімін атайды.

М. Есенәлиев БҰҰ-да 60-жылдардың ортасына қарай адам құқықтары мен бостандықтарын қорғауды қамтамасыз етуге бағытталған құжаттар әзірлеу жұмыстары жүргізіле бастағанын көрсете келе, 1966-1971 жылдары: «Қазақ КСР Министрлер Кеңесі Төрағасының орынбасары, әрі Қазақстан Сыртқы істер министрі қызметін қоса атқарып, КСРО делегациясының құрамында тікелей әлеуметтік-экономикалық комитетте жұмыс істей

жүріп, Балжан Бөлтірікова екі рет БҰҰ Бас Ассамблеясының жұмысына қатысты», - деп сипаттады (Хакім, 2001: 216).

Балжан Бөлтірікованың БҰҰ Бас Ассамблеясының тиімді жұмысы туралы мәліметті зерттеушілер Г.М.Смағұлова мен Б.Т.Төлеуова де қуаттайды (Смағұлова, 2016: 59).

Қазақ КСР Сыртқы істер министрлігі 1944 жылы өз алдына жеке министрлік болып құрылғанымен 1974 жылға дейін бұл сыртқы саясат мекемесі басшылығын қосымша қызмет ретінде атқарды. Бұл ерекшелікті зерттеуші А.М.Есдаулетова атап өтеді (Есдаулетова, 1998: 130). Ал, М.Есеналиев нақтылай түседі. Мәселен, Төлеген Тәжібаев, Асқар Закарин, Әди Шәріпов, Балжан Бөлтірікова ҚазКСР Министрлер Кеңесі Төрағасының орынбасарлары және Қайырғали Байғалиев (ол әрі – Мәдениет министрі болды). 1973 жылдан бастап ҚазКСР Сыртқы істер министрі қызметін жеке басшылар атқара бастады – Мәлік Фазылов (1973-1976 жж.), Мүсілім Базарбаев (1976-1981 жж.), Михаил Есеналиев (1981-1989 жж.), Ақмарал Арыстанбекова (1989-1991 жж.) (Исиналиев, 1999: 240).

Балжан Бөлтірікова Қазақ КСР-інің Сыртқы істер министрі ретінде БҰҰ Бас Ассамблеясы сессияларының жұмысына белсене қатысып, оның мәртебелі мінбесінен сөз сөйлеген ең алғашқы қазақ әйел-дипломаты болды. Ол заңды түрде қазақ әйелдері арасынан тұңғыш Сыртқы істер министрі қызметіне тағайындалған мемлекет қайраткері ретінде отандық тарихта танылды. Қазақстанда 60-жылдары бұл міндетті негізгі қызметіне қоса атқару тәжірибесі қолданылғаны жоғарыда айтылды. Екі қызметті қатар алып жүрудің қиындығына қарамастан Қазақ КСР Министрлер Кеңесі Төрағасының орынбасары, әрі Сыртқы істер министрі лауазымдарын Балжан Бөлтірікова бес жыл бойы абыроймен атқарды.

Балжан Бөлтірікова 1921 жылғы 15 қарашада Жамбыл облысының Қордай ауданына қарасты «Қасық» елді мекенінде дүниеге келген. Қайраткердің ғұмырдерегін зерттеуші Ақниет Оспанбайдың дерегіне қарағанда Б. Бөлтірікова 1937–1943 жылдары Алматы педагогикалық институтында (қазіргі Абай атындағы ҚазҰПУ - авторлар) Сталин атындағы жоғары шәкіртақының (500 рубль) иегері атанып озат оқыған. Ол студенттік шәкіртақысының бір бөлігін ата-анасына жіберіп көмектестіп отырды. Салыстыру үшін алсақ ол кезде кәдімгі шәкіртақы 30 рубль болған. Студент кезінде-ақ Балжан қоғамдық белсенділігімен көзге түсіп Алматы қаласы Фрунзе ауданының депутаттар кеңесіне сайланды (Оспанбай, 2017).

Зерттеушілер С.Асанова мен А.Конкабаева кеңестік модернизацияның қазақ әйелдерінің әлеуметтік мәртебесі мен қоғамдағы рөлін көтеруде елеулі өзгерістерге қол жеткізгеніне назар аударады. Авторлардың пікірінше қазақ қыз-келіншектері әсіресе педагогика мен медицина салалары бойынша орта және жоғары білім алуда үлесі артып қоғамдық өмірде лайықты орын алуыға мүмкіндіктер алғанын көрсетеді (Асанова, Конкабаева, 2025: 48). Кеңестік заманда педагогика саласында жоғары білім алып, жауапты мемлекеттік қызметтерге қол жеткізген қазақ әйелінің бірі Балжан Бөлтірікова еді.

Жоғары оқу орнын қызыл дипломмен бітіргеннен соң Б. Бөлтірікова Алматыдағы № 12 қазақ орта мектебінде мұғалім, оқу бөлімінің меңгерушісі, директоры (21 жасында) болып жұмыс жасады. Республикалық партия ұйымы мен Оқу министрлігі тарапынан сенім көрсетіліп, ол 1949–1955 жылдары Қазақ КСР-інің Бастауыш және орта мектеп кәсіподақ қызметкерлері Орталық комитетінің төрайымы қызметін атқарды. Ал, 1956-1966 жылдары Қазақ КСР Әлеуметтік қорғау министрі (34 жасында), 1966-1971 жылдары, яғни бес жыл бойы Қазақ КСР-інің Министрлер Кеңесі Төрағасының орынбасары, әрі Сыртқы істер министрі лауазымдарын қоса атқарды. 1971–1974 жылдары Қазақ КСР-інің Оқу министрі, ал, 1974-1980 жылдары Кәсіби-техникалық білім жөніндегі мемлекеттік комитет төрағасының орынбасары болды (ҚҰЭ, 1999: 720).

Кеңестік заманда жарық көрген энциклопедияда Б.Бөлтірікованың аталған қызметтерде жүргенде КСРО Жоғарғы Кеңесінің Ұлттар Советінің депутаты болып сайланып (ол кезде Кеңес Одағы парламентінің қос палатасы - Одақ Советі және Ұлттар Советі - деп аталатын - авторлар), 1966–1970 жылдары КСРО Жоғарғы Кеңесі Ұлттар Советінің Денсаулық сақтау және әлеуметтік қамсыздандыру жөніндегі тұрақты комиссияның мүшесі болып қоғамдық негізде жұмыс жасағаны көрсетілген (ҚСЭ, 1973: 640).

Осылайша қазақ ұлтынан шыққан алғашқы әйел-министр Балжан Бөлтірікова КСРО Парламентінің депутаты ретінде алып мемлекеттің ішкі және сыртқы саясатын талқылау және жүргізу үдерісіне қатысады. Дипломат Е.Ыдырысов пен отандық энциклопедия деректеріне сүйенсек Б. Бөлтірікова Кеңес Одағының Азия мен Африка елдерімен ынтымақтастық комитетінің мүшесі және республика министрі ретінде Жапония, АҚШ, Корея, Швейцария, Чехословакия, Египет, Цейлон (Шри Ланка) т.б. елдерге барып Қазақ КСР-і атынан лайықты түрде өкілдік етті (Ыдырысов, 2016). Қайраткер әйел 1980 жылы «Кеңес Одағының дербес зейнеткері» мәртебесімен біржола зейнеткерлікке шықты. Балжан Бөлтіріқызы жүрек қалауымен теңін тауып тұрмысқа шығып, жұбайымен бірге 52 жыл ғұмыр кешіп алты бала тәрбиелеп өсірді.

Балжан Бөлтірікова 1998 жылы 11 мамырда Алматыда қайтыс болды. Ұзақ жылғы жемісті еңбегі үшін ол «Құрмет белгісі», «Еңбек Қызыл Ту» ордендерімен және бірнеше медальдармен марапатталды. Кеңес Одағына танымал мемлекет қайраткері болған қазақ әйелінің есімі мен өмірбаяндық деректері Кембридж (Ұлыбритания) өмірбаяндық орталығы шығаратын «Ұлы тұлғалар» халықаралық анықтамасына енгізілді (Тоқаев, 2006: 91).

Сол жылдары Кеңес Одағының Сыртқы істер министрлігін әлемдік дипломатияда есімі аңызға айналған тұлғаның бірі А.А. Громыко (1909–1989) басқарды. Аталған министрлікке жиырма сегіз жыл (1957-1985 жж.) басшылық жасап, КСРО сияқты алпауыт елдің сыртқы саясатына ықпал жасаған қайраткер Андрей Андреевич Громыко (Мусский, 2004: 608). Өте танымал саясаткер болды және қазақтың дипломат әйелі БҰҰ-ғы жұмысы кезінде тәжірибелі, әлемдік деңгейдегі дипломаттың назарына ілігіп, БҰҰ-дағы жұмысы кезінде қолдау көрді.

БҰҰ Бас Ассамблеясы сессияларының жұмысына А.А.Громыко басшылығымен БҰҰ Бас Ассамблеясының Әлеуметтік және гуманитарлық мәселелермен айналысатын Үшінші Комитетінде кеңес делегациясының өкілі ретінде Балжан Бөлтірікова жұмыс жасады. 60-шы жылдары Бас Ассамблея сессиясының отырыстары бірнеше айға созылатын.

Дипломатия саласы бойынша арнайы жоғары білімі болмаса да, табиғи талантының арқасында жұмыс барысында Балжан Бөлтірікова халықаралық ұйымның аталған комитеттегі қаралатын мәселелерді жақсы меңгеруі, әдепті, өнегелі және адамдармен тез тіл табыса алатын қасиеттері нәтижесінде көптеген шетел өкілдерімен нәтижелі келіссөздер жүргізіп, маңызды халықаралық мәселелерді талқылау барысында Кеңес Одағының ұстанымына қолдау көрсетуіне қол жеткізіп отырды. Дипломатиялық келіссөздерде нәтижеге жетуіне Б.Бөлтірікованың он жыл (1956–1966 жж.) Қазақстанның Әлеуметтік қорғау министрі қызметіндегі жинақтаған мол тәжірибесі де септігін тигізді.

1970 жылы Б.Бөлтірікова БҰҰ Бас Ассамблеясының мерейтойлық 25-ші сессиясына қатысқан Кеңес Одағы делегацияның құрамында Бас Ассамблеяның Әлеуметтік және гуманитарлық мәселелермен айналысатын Үшінші комитетінде Кеңес Одағы делегациясына жетекшілік етті.

Сол кезеңдегі «қырғи-қабақ соғыста» Кеңес Одағының басты қарсыласы болып табылатын АҚШ БҰҰ-на әлемнің барлық елдері тұрғындарының шағымдарын қарастыру күзіреті бар «Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы Комиссар» лауазымын құру туралы құжатты қабылдатуға ниеттенді. АҚШ-тың қолайына сай келетін мұндай лауазымды құру КСРО мүдделеріне қайшы келетін еді, сондықтан Мәскеу басшылығы кеңестік делегацияға бұл мәселені күн тәртібінен алғызып тастауды тапсырады.

Жаңа лауазымды құруға мүдделі Батыс елдерінің коалициясы сол сәтте жоғарыдағы мәселе бойынша көптеген дамушы елдер тарапынан қолдау тапты. Америкалықтар Жоғарғы Комиссар лауазымына Иран ханшайымын, ал британдықтар мен француздар Конго өкілін ұсынды.

Б. Бөлтірікова Батыстың ұсынысына қарсы әрекет ету бойынша Азия және Африка елдері делегациялары арасында жұмыс атқарды. Батыс лагеріндегі қайшылықтарды ескере отырып, Б. Бөлтірікова үміткерлердің біріне қонақасы кезінде оның қарсыласы «жеңісті тойлап жатқаны туралы сырымен бөлісті» және кеңестік делегация осындай шешімге қарсы шығуға дайын екенін аңғартты.

Делегациялар арасында жұмыстың үлкен бөлігі Бас Ассамблеясының ресми залдарынан тыс, соның ішінде, кейде экзотикалық ұлттық тағамдар ұсынылатын бейресми қабылдауларда да жалғасатын. Қиын келіссөздер кезінде табысқа қол жеткізуге кеңестік делегация ұйымдастырған қабылдаудың мәзіріне енгізілген, Б. Бөлтірікованың қазақша киім киіп, қазақша дастархан жасап, өз қолымен әзірлеген қазақтың ұлттық тағамы - ет, яғни «қонақасы» жағымды рөл атқарды. Бұл тағамды Азия мен Африка елдері делегаттары сүйсініп жеп, дастархан иелерінің ниеті мен сый-құрметтеріне ризалық пейіл көрсетеді.

Келесі күні Комитет отырысында коалицияның ыдырағаны және Батыстың ұсынысы көпшілік дауыс жинай алмағаны хабарланды. Осылайша Кеңес Одағының мүдделеріне қайшы келетін Батыс елдерінің бастамасына тосқауыл қою туралы түпкілікті уағдаластыққа сол қонақасы кезіндегі «пікірлесулер» нәтижесінде қол жеткізілді. Осындай шебер ұйымдастырылған дипломатиялық жұмыстың нәтижесінде Жоғарғы Комиссарды сайлау өткізілмеді және Кеңес Одағы делегациясы ұзақ мерзімді дипломатиялық күрестің осы кезеңін жеңіп шықты. Ал, БҰҰ Бас Ассамблеясы БҰҰ Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы Комиссардың басқармасын 1993 жылы ғана құра алды.

Қазақтың әйел Сыртқы істер министрінің бұл «тапқырлығы» сол кезде БҰҰ аясында аңыз болып тарапты. Ерлан Ыдырысовтың жазғанына қарағанда әлемге танымал АҚШ-тың дипломаты Генри Киссинджер (1923-2023) өзінің мемуарларында ер дипломаттарды қалай да алдауға болады, бірақ әйел дипломаттардан қулығынды асыру мүмкін еместігін мойындапты. «Дипломатия білектіні бүктіретін өнер» деп көрсете келе Балжан Бөлтірікованың есімін атап көрсетеді» - деп жазыпты қазақ дипломаты Е.Ыдырысов (Оспанбай, 2017). Бұл деректі Эрик Аубакиров та қолдайды (Аубакиров, 2011: 2).

АҚШ-тың Р. Никсон мен Дж. Форд сияқты екі президентінің Ұлттық қауіпсіздік мәселелер жөніндегі кеңесшісі болған ғұлама саясаткер, ғалым, Нобель сыйлығының иегері Генри Киссинджердің назарына ілігуі және Кеңес Одағының әйгілі дипломатының жоғары бағалауы Балжан Бөлтірікова үшін әрине мәртебе деуге болады. Осы уақытқа дейін басқа ешбір қазақтың дипломат әйелі мұндай әлемдік деңгейдегі саясаткерлер тарапынан еленіп, не бағаланған жоқ.

Ерлан Ыдырысовтың пайымдауынша БҰҰ-ның рәсімдік ережелеріне сәйкес, сол кездері Бас Ассамблеяның барлық ресми отырыстары стенография әдісі арқылы жазылғанын (қазіргі уақытта дыбыс және бейнежазу қолданылады - авторлар). БҰҰ Кітапханасының техникалық қолдауымен Қазақстанның БҰҰ жанындағы Тұрақты өкілдігінің қызметкерлері Балжан Бөлтірікқызының атақты жасыл мінберден Кеңес Одағының атынан жасаған баяндамаларын тауып алғанымен, стенограммалар дипломатиялық қызметтің барлық қыр-сыры мен құпияларын толықтай көрсете алмайды. Сондықтан Б.Бөлтірікованың өзі кейінгі жылдары айтқан «әйгілі оқиғаны» қандай да бір ресми стенографиялық жазбадан табу мүмкін емес», - деген түйін жасайды зерттеушілер (Оспанбай, 2017).

Б.Бөлтірікованың дипломатиялық тапқырлықтарын жоғары бағалаған КСРО Сыртқы істер министрі А.А.Громыконың ұсынысы бойынша БҰҰ Бас Ассамблеясы 25-ші сессиясы шеңберіндегі жұмыс барысындағы жетістіктері үшін ол Еңбек Қызыл ту орденімен марапатталды (Ыдырысов, 2016).

Адам құқықтары мен бостандықтарын қорғауды қамтамасыз етуге бағытталған, адамды кемсітушіліктің барлық түріне тыйым салатын халықаралық құжаттар – Адам құқықтары жөніндегі пактілер 1966 жылы желтоқсанда қабылданды және 1948 жылғы қабылданған «Адам құқықтарының жалпыға бірдей декларациясынан» айырмашылығы бұл халықаралық актілер заңды тұрғыдан міндетті құжаттар болып табылды (СТС, 2007: 616).

60-шы жылдар халықаралық аренада дүрбелең уақыттың бірі болып есептеледі. АҚШ пен КСРО бастаған екі жүйе арасындағы «қырғи-қабақ соғыстың» салдары басылмай, бірде өршіп, бірде бәсеңдеп тұрған кезі болатын.

Қазақстан Республикасы Орталық мемлекеттік мұрағатында сақталған архив деректеріне қарағанда Балжан Бөлтірікова КСРО делегациясы құрамында, сол кездегі Қазақстанның

Сыртқы істер министрі ретінде БҰҰ-ның Бас Ассамблеясында осы маңызды құжаттар жобасын талқылауға қатысқаны байқалады (ҚР ОМА. 1955-қ., 2-т., 302-іс. 1-17 б).

Деректерге қарағанда Балжан Бөлтірікова Кеңес Одағының құрамында БҰҰ Бас Ассамблеясының 1966 жылы өткен XXII сессиясына және арасына үзіліс салып 1970 жылғы XXV сессиясының жұмысына қатысады. БҰҰ мінберіне шығып баяндама жасаған бірінші қазақ әйелі, осыдан 60 жылдай бұрын, яғни 1966 жылы КСРО құрамындағы 15 одақтас республиканың дипломат қыз-келіншектері арасынан алғашқылардың бірі болып қазақ дипломаты ретінде, беделі, білімі мен іскерлігі арқасында осындай зор құрметке ие болды. Сонымен қатар Б.Бөлтірікованың қазақ әйелі - министр ретіне әлемдегі ең беделді халықаралық ұйымның мінберінен Адам құқықтары мен бостандықтары мәселесін талқылауға өз мемлекетінің (КСРО - авторлар) атынан пікір білдіріп, маңызды мәселені талқылауға қатысуы қазақ ұлты мен халқының тағдырындағы елеулі көрініс болуымен қатар, сол кездегі Қазақ Республикасында жоғары мемлекеттік қызметте әйел теңдігінің сақталуының бір жарқын көрінісі ретінде ұлттық тарихнамада тіркелді.

Қазақстан Республикасының БҰҰ-дағы Тұрақты өкілі ретінде 1992-1999 жылдары қызмет еткен және 1989–1991 жылдары Қазақ КСР мен Қазақстан Республикасының Сыртқы істер министрі қызметін атқарған кәсіби дипломат Ақмарал Арыстанбекованың мәліметінше 1951 жылдан бергі дәстүр бойынша БҰҰ Бас Ассамблеясының кезекті сессияларына КСРО делегациясын Одақтық Сыртқы істер министрі бастап баратын және одақтас республикалардың бірінің Сыртқы істер министрін қосатын. Сонымен қатар КСРО құрамында болса да, 1945 жылы БҰҰ құрушы мемлекеттер ретінде Украин КСР-і мен Беларусь КСР-і ғана жеке делегациялар жасақтап жіберетін (Арыстанбекова, 2025).

Адам құқығына қатысты әлеуметтік және гуманитарлық, мәдени мәселелердің басым көпшілігі Ассамблеяның Үшінші комитетінде қаралатын (Абашидзе, Абайдельдинов, 2016: 422).

Кеңес Одағы басшылығының тапсырмасына сәйкес БҰҰ Бас Ассамблеясының Үшінші комитетіне немесе басқа да органдарына жекелеген азаматтар тобынан келген КСРО-да адам құқығы бұзылатыны туралы шағымдар мәселесін БҰҰ сессиясының күн тәртібіне қоюға немесе ұйымның басқа да құжаттарына қосуға 60-шы жылдары КСРО делегациясы түбегейлі қарсы шығатын.

БҰҰ-ның 1967 жылғы 25 қазаннан 1968 жылдың 23 қыркүйегі аралығында өткен 22 сессиясының күн тәртібін қарасақ Адам құқын қорғау жөніндегі Жоғарғы Комиссар лауазымын қабылдау туралы мәселенің ұйымға мүше елдер өкілдерінің талқылауына ұсынылғаны байқалады (Резолюции ООН, 1967).

1966 жылы 3 желтоқсанда БҰҰ Бас Ассамблеясының Үшінші комитетінде жекелеген адамдардан шағымдар қабылдау тәртібі бойынша КСРО делегация өкілі ретінде Б.Бөлтірікованың сөйлеуге тиісті дайындаған материалы ҚР Орталық Мемлекеттік архивінде сақтаулы (ҚР ОМА. 1955-қ., 2-т., 302-іс. 1-17 бб.).

Б.Бөлтірікова КСРО-да азаматтардың құқықтары мен бостандықтары мемлекеттің Конституциясында заңмен бекітілгенін және кез келген азаматтың құқығы бұзылған немесе бостандығы шектелген жағдайда олардың КСРО Жоғарғы Кеңесіне, Жоғарғы Сот, Прокуратура тағы басқа құқық қорғау органдарына шағымданып қорғана алатынын алға тартты (ҚР ОМА. 1955-қ., 2-т., 302-іс. 1-17 б).

Біріккен Ұлттар Ұйымының Жарғысында жазылған – «адам құқын және баршаға ортақ бостандықтарды нәсілі, жынысы, тілі мен дініне бөлместен құрметтеу» рухын қолдай отыра КСРО өкілі Б.Бөлтірікова жекелеген азаматтардан келетін арыз-шағымдарды мұқият сүзгіден өткізіп, шынайылығын анықтап барып қана күн тәртібіне шығарып талқылау қажеттігін және БҰҰ-ның кейбір құжаттарында көрініс табуында ескерілуін қатысушылардың қаперіне ұсынды. Қазақ дипломаты мұндай ұсынысты қою себебін кейбір шағымдарды, петицияларды әртүрлі мақсатпен жауапсыз, өнегесіз адамдар тарапынан халықаралық ұйымға жіберілуі мүмкіндігі де болатынын, ал мұндай «шала арыз-шағымдар» БҰҰ-на деген сол шағымды жіберген азамат мекендейтін мемлекетіне, жекелеген мемлекеттер арасына, тіптен

БҰҰ беделіне нұқсан келтіруі, сенімсіздік тудыруы мүмкіндігін ескеру қажеттігінен туындайтынын алға тартты (ҚР ОМА. 1955-қ., 2-т., 302-іс. 1-17 бб.). Ең беделді халықаралық ұйымда сөйлеуге тиісті құжат жобасында қазақ дипломатының өте жауапкершілікпен дайындалғаны, талқыланатын құжат жобасына халықаралық қоғамдастық пен өз мемлекеті мүддесіне сай пайдалы ұсыныстар жасай білгеніне көз жеткізуге болады.

Сонымен бірге қазіргі жаңа замандағы геосаясатқа және демократиялық ұстанымдарға орай Балжан Бөлтірікованың жоғарыда қолданған Адам құқын қорғау жөніндегі Жоғарғы Комиссар лауазымын енгізу туралы ұсынысты өткіздірмей тастаған «мәмілегерлік тәсілін» елімізде сынайтын пікір кездесетінін де айтуды жөн көрдік.

Тарих ғылымдарының кандидаты Әлімғазы Дәулетхан Б. Бөлтірікованың дипломатиялық еңбегі туралы мақала жазған Ерлан Ыдырысов пен Ақниет Оспанбай сияқты авторларды - «...патшалық Ресеймен советтік қызыл империя тұсында әртүрлі лауазымдар мен шен-шекпенге оранған мансап иелерінің бәрі бізге Тәуелсіз Қазаққа тұлға, тұтқа бола алмайды, оның бәріне сын көзбен қарауды үйрену керек және «кеңестік Қазақстанда дербес дипломатия болмады» - деген пікірлерімен ішінара келісе отырып, - дегенмен сыйлы, ақсақал-ғалымның: «... қызыл империяның залалды дипломатиясы үшін обал-сауапты, әділдікті аттап өтіп... қулық-сұмдығын асырған» адамды, «Адам құқықтары жөніндегі Жоғарғы Комиссияны құрғызбай жөргегінде тұншықтырған Балжан Бөлтірікованы «қазақ дипломатиясының ханшайымы» деп сипаттау артық бағалау, тіпті ұят нәрсе», - деген жазғырыуымен келісе алмаймыз (Дәулетхан, 2025).

Өйткені XX ғасырда әлемдік дипломатиялық тәжірибеде шынайы ақпараттармен қатар кейбір сәттерде дипломатиялық қызметкерлердің бейресми жолығысулары кезінде немесе ауызекі әңгімелер арасында елеусіз түрде жалған мәліметтер беру әрекеттері болып тұрғанын әлемге танымал дипломаттар жоққа шығармайды және шүйлігіп айыптамайды. «Елшілік қызметкерлері халықаралық, аймақтық ұйымдарда, конференцияларда немесе түрлі бейресми жолығысуларда өз мемлекетінің мүддесі үшін «кездейсоқ жалған ақпараттар» таратып жіберу тәсілдерін де пайдаланған» - деп жазылған мәмілегерлік туралы қазіргі ресейлік салиқалы еңбекте (Попов, 2004: 576).

Әлем саясаткерлері мойындаған КСРО-ның сұңғыла дипломаттарының бірі - А.А. Громыко (1909–1989) қарамағындағы қызметкерлерінен кәсіби шеберлікті игеруді, үнемі оқып ізденіп өзін шыңдауды қатаң талап еткен. Дипломаттардың әр іске, құжаттарды дайындауға, кездесулерге жан-жақты тыңғылықты әзірленіп, оның нәтижелі өткізілуіне баса көңіл бөлген (Попов, 2004: 576).

Осындай кеңестік дипломатияның кемеңгері 60-жылдары Қазақстанның Сыртқы істер министрі Балжан Бөлтірікованың қарым-қабілетін, жұмысына тиянақтығын байқап оны Одақтық министрліктің сыртқы іссапарларына қосып отырған.

Кез келген дипломаттың халықаралық қатынастарда өз мемлекетінің мүддесі жолында еңбек ететіні даусыз шындық. Г.Киссинджердің өзі «Қытай туралы» еңбегінің кіріспесінде: «...мен өмір бойы бейбітшілік үшін жұмыс жасадым, әрине, негізінен американдық позициядан» - деп мойындаған болатын (Киссинджер, 2017: 640).

БҰҰ-ның тірлігінде АҚШ пен КСРО сияқты алпауыт мемлекеттердің беделді лауазым иелері тарапынан саяси мақсатпен басқа делегациялардың пікірлерін құрметтемеу, шектеу, сыйламау сияқты әрекеттердің болғаны туралы деректерді қазақстандық дипломат Ақмарал Арыстанбекованың еңбегінен кездестіруге болады (Арыстанбекова, 2004: 416).

КСРО-ның 1946-2000 жылдар аралығындағы БҰҰ қызметін талдай келе зерттеуші М.В. Ларионова «қатысушылардың саяси және идеологиялық қайшылықтары мен басымдықтары жүйенің қалыптасу процесіне айтарлықтай әсер еткенін, тәсілдер мен шешімдерді үйлестіруде кедергілер тудырғанын, дамуға жәрдемдесудегі прогресті тежеуші факторға айналғанын» көрсетеді (Ларионова, 2019: 145).

Орта ғасырдағы ағылшын саясаткері, әрі дипломаты Генри Уоттонның (1568-1629) өткір, әрі арысздықпен айтылып, ел арасына кең тараған «Дипломат – өз елінің игілігі мақсатында өтірік айту үшін шетелге жіберілген адал адам» деген афоризмін еске ала отырып:

«...Өкінішке орай, кеңестік елшілер (және олардың басым көпшілігі байсалды, ойлы, әдепті адамдар болды) осы ережені басшылыққа алуға мәжбүр болды. Оларды айыптау қиын, оған өмір сүрген жүйесі кінәлі» - деп түйіндейді ресейлік дипломат Ю.С. Дерябин (Дерябин, 2010: 400).

Дипломат мамандығын оқытуға арналған қазақстандық ғалымдардың еңбектерінде В. Дальдің, дипломат – епті, нәзік, жасырын, тапқыр адам дегенін, Батыстың Дж.Камбон, Г. Никольсон, Э.Саттоу сияқты осы саланың ғұламаларының дипломатия – өнер деген сипаттауларын мақұлдай отыра «дипломатияның әдеттегі негізгі қағидалары мен атқаратын рөлі бүгінге дейін өзгеріссіз қалып отыр» - деп тұжырымдайды (Амірбек, 2022: 303).

Сондықтан дипломатия саласының ой-пікірлеріне сүйене отырып жоғарыда өзіміз келтірген қисынды өткен ғасырдағы қазақтың дипломат әйелі Балжан Бөлтірікованың БҰҰ-да өз мемлекеті, яғни КСРО мүддесін қорғау кезіндегі «тапқырлығын» бүгінгі өзгерген, дамыған заман талаптарына сүйеніп «айыптаған» Дәулетхан Әлімғазының пікірін біз тым ұшқары айтылған сын деп санаймыз.

Қорытынды

Миллиондаған адамдардың өмірін қиған екі жаһандық, бірқатар аймақтық соғыстар өткен XX ғасырды айтпағанда, XXI ғасырдың алғашқы ширегінің өзінде әртүрлі сипаттағы шағын соғыстар, қарулы қақтығыстар кезінде адам құқықтарының өрескел бұзылуы оқиғалары әлі де ауық-ауық кездесуде. БҰҰ осындай әрекеттерді айыптап тиісті қарарлар қабылдап әлем жұртшылығын, мемлекеттерді адам құқықтарын сақтауға, құрметтеуге қолдауға шақырады. Бірақ өкінішке орай әлемдік қауымдастық тарапынан БҰҰ-да осы мәселелер бойынша бейтараптық ұстану (қалыс қалу немесе дауыс беруге қатыспау) деректері кездесуде.

Әрине, халықаралық қатынастарда әр мемлекеттің өзіндік мүддесі, ұстанымы болатыны белгілі. Бірақ жалпыадамзаттық құндылықтардың бірі адам тағдыры әрқашан жоғары ұсталуға тиіс екені баршаға мәлім. Сондықтан әр кездерде адам құқын қорғауға шақыратын петицияларға қол қою, қол жинау оқиғалары кездесіп тұрады. Мұндай әрекеттер Б.Бөлтірікова БҰҰ-да жұмыс жасаған кездері де болған.

Мақаладағы тарихнамалық бөлімде айтылғандай XX ғасырда қазақ қыз-келіншектері арасынан алғаш шыққан дипломат және сыртқы саясат саласының министрі лауазымына қол жеткізген Балжан Бөлтірікқызы туралы энциклопедиялардағы ғұмырнамалық деректер мен газеттерде жарияланған танымдық мақалалардан басқа осы күнге дейін бірде-бір ғылыми мақала жазылған жоқ. Ал, Б.Бөлтірікованың сыртқы саясат саласындағы қызметі мен БҰҰ-дағы еңбегі айыпталатын емес, керісінше қазақ ұлты мақтаныш тұтатын дерек. Сол кезде қазақтың осы әйел дипломатынан басқа көрші туысқан республикалардан ешқандай өзге ұлт қыз-келіншектерінен ешкім БҰҰ-да сөз сөйлеп, шетел дипломаттарымен пікірталасқа түсу деңгейіне жеткен жоқ.

Ұлтына деген құрмет пен сүйіспеншілік, білімділік, іскерлік пен ізгілік қасиеттері бойында үйлесім тапқан қазақтың қайраткер әйел-анасының мемлекеттік қызмет саласындағы биік деңгейлерге жетіп, сол кездегі Қазақ Республикасының әлеуметтік-рухани саласының дамуына және қысылтаяң кеңестік саясат тұсында қазақ ұлтының өкілі ретінде беделді халықаралық ұйымда өзін танытуы өнегелі іс болды.

Балжан Бөлтірікованың қазіргі әлемде кең қанат жайған гендерлік саясат қалыптаспаған кезде, халықаралық аренада қазақ әйелінің саясат өкілдігіне қол жеткізу оқиғасы деп қабылдау жөн. Егер, Қазақ Республикасының сол кезде өз билігі өзінде болып, тәуелсіз сыртқы қатынасқа шығу мүмкіндігі болғанда Б.Бөлтірікованың жұлдызы бұдан да жарқырап көрінер еді. Сондықтан Балжан Бөлтірікованың жасаған еңбегін кемсітпей, кемшілігі болса жасырмай, жетістігі болса бағалап, объективті түрде зерттеп есімін халқымызға насихаттауға ұлт тарихын зерттеушілер назардан тыс қалдырмас деп ойлаймыз.

Ойларымызды түйіндей келе айтарымыз, *біріншіден*, Қазақстан Кеңес Одағы құрамындағы тәуелді республиканың бірі болып өмір сүргенде, тағдырдың жазуымен өткен

ғасырдың 60-70-жылдары тек қазақтың ғана емес сол кездегі Орталық Азия республикалары қыз-келіншектері арасынан суырылып шығып, алғаш болып әлемдегі ең беделді халықаралық ұйым – БҰҰ мінберінен дипломат ретінде баяндама жасауы, пікір таластарға қатысуы қазақ ұлты үшін мәртебе деп бағалау орынды деп санаймыз.

Екіншіден, Балжан Бөлтірікованың БҰҰ Бас Ассамблеясының сессияларында дипломатиялық делегация құрамындағы қатардағы қатысушы болып қана қоймай пікір алысуларға, халықаралық маңызды құжаттарды талқылауға белсенді қатысып, өз мемлекетінің (КСРО-ның - авторлар) ұстанымын қорғауына үлес қосуы және бұл еңбегінің лайықты бағалануы маңызды.

Үшіншіден, Б.Бөлтірікованың бұрын елеусіз болып келген республика Үкіметі Төрағасының тұңғыш әйел-орынбасары және алғашқы қазақ әйелі – Сыртқы істер министрі ретіндегі бес жылдық, Оқу министрі ретінде үш жылдық және онжылдық Әлеуметтік қорғау министрі қызметтерін Қазақстан тарихында ескерілуі тиіс мемлекеттік қайраткер ретінде бағалануы керек деп білеміз.

Sources

CSA RK – Central State Archive of the Republic of Kazakhstan

Деректер

ҚР ОМА – Қазақстан Республикасының Орталық Мемлекеттік Архиві

References

- Tokaev K-Zh.K., 2024 — *Tokaev K-Zh.K. Adal adam - Adal еңбек - Adal tabys* // Egemen Kazakhstan. 2024. 18 nauryz (№54 (30783)). 1 p. (In Kaz.).
- Tokaev K-Zh.K., 2002 — *Tokaev K-Zh.K. Kazakstan Respublikasynyn diplomatiyasy* / Тоқаев Қ-Ж.К. Almaty: GAUHAR, 2002. 568 p. (In Kaz.).
- Kurmanguzhin, 2003 — *Kurmanguzhin S.A. 45 let na diplomaticheskoy sluzhbe: Memuary.* / Kurmanguzhin S.A. Almaty: Zhibek zholy, 2003. 320 p. (In Russ.).
- Isinaliev, 1998 — *Isinaliev M.I. Zapiski diplomata.* Almaty: Atamyr, 1998. 212 p. (In Russ.).
- Kozybaev, 2001 — *Kozybaev I.M. Diplomatiya Kazahstana: stranicu istorii.* Almaty: Orkeniet, 2001. 208 p. (In Russ.).
- Batyrsha-uly, 2011 — *Batyrsha-uly S. Diplomatiyalyk kyzmet zhane halykaralyk katynastar: Okulyk.* Astana: Foliant, 2011. 512 p. (In Kaz.).
- Mansurov, 2022 — *Mansurov T.A. Nazir Tyuryakulov. ZhZL. 2-e izd.* Moskva: Molodaya gvardiya, 2022. 640 p. (In Russ.).
- Azerbaev, 2010 — *Azerbaev S. Sluzhenie otechestvu: Kniga o diplomate M.S.Fazylove.* Almaty: «Zhibek zholy», 2010. 472 p. (In Russ.).
- Ydyrysov, 2016 — *Ydyrysov E.A. Kazak diplomatiyasynynghanshajymy* // Egemen Kazakhstan. 2016. (In Kaz.).
- Hakim, 2001 — *Hakim M.I. Mәke. Estelik-vospominaniya, makalalar-stat'i, pikirler-mneniya.* Almaty: Nurly-Alem, 2001. 216 p. (In Kaz.).
- Smagulova, 2016 — *Smagulova G.M., Toleuova B.T. BUU Bas Assambleyasynyngh zhumysyna katyskan Kazakstan diplomattarynyn tazhiribesi* // Vestnik KazNU Seriya «Mezhdunarodnye otnosheniya i mezhdunarodnoe pravo» №1 (73). 2016. Pp. 59-63. (In Kaz.).
- Esdauletova, 1998 — *Esdauletova A.M. Stanovlenie diplomaticheskoy sluzhby v Kazahstane: avtoref. na soiskanie uch. stepeni kand. ist. nauk: spec.07.00.15. «Istoriya mezhdunarodnyh otnoshenii i vneshnej vneshnej politiki».* Almaty, 1998. 130 p. (In Russ.).
- Isinaliev, 1999 — *Isinaliev M. Shtrihi k portretam.* Almaty: «Sanat», 1999. 240 p. (In Russ.).
- Ospanbaj, 2017 — *Ospanbaj Akniet. Kazak diplomatiyasynynghanshajymy Balzhan Boltirikkyzy hakynda. [Elektrondy resurs] Kiru rezhimi: https://turkystan.kz/article/17408-aza-diplomatiyasynynghanshajymy (14.04.2017).* (In Kaz.).
- Asanova, Konkabaeva, 2025 — *Asanova S.A., Konkabaeva A.N. Sovetskaya modernizaciya kak faktor izmeneniya social'nogo statusa kazahskoj zhenshchiny* // Otan tarihy. Tom 28. № 1. 2025. Pp. 48-49. (In Russ.).
- Enciklopediya, 1999 — *Kazakstan. Ultyk enciklopediya. 2-tom.* / Bas red. A.Nysanbaev. Almaty: Kazakstan enciklopediyasy Bas redakciyas. 1999. 720 p. (In Kaz.).
- Enciklopediya, 1973 — *Kazak Sovet enciklopediyasy. 2-tom.* / Bas red. A.Nysanbaev. Almaty: Kazak Sovet enciklopediyasynynghanshajymy Bas redakciyas. 1973. 640 p. (In Kaz.).
- Diplomat, 2006 — *Diplomat-Tulza* // Diplomatiya zharshysy / redakciyalyk alka torafasy Tokaev K-Zh.K. 2006. №1. Pp. 91-92. (In Kaz.).
- Musskij, 2004 — *Musskij I.A. 100 velikih diplomatov.* Moskva: «Veche». 2004. 608 p. (In Russ.).

- Aubakirov, 2011 — *Aubakirov Erik*. Nomadka perekhitrivshaya Kissindzhera // Ekspress K. 2011. № 49. 2 p. (In Russ.).
- Sөздік, 2007 — *Sayasi tysindirme sozdik* / redakciyalyk alka torarasy Ashimbaev M.S. Almaty: Zhyjeli zertteuler instituty, 2007. 616 p. (In Kaz.).
- Arystanbekova, 2025 — *Arystanbekova A.H.* «Temnaya stranica» istorii: kak v OON obsuzhdali problemu yadernykh icpytaniy na Semipalatinskom poligone. [Elektrondy resurs] Kiru rezhimi: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/article/details/64492> (Kirgen uakyty: 04.03.2025). (In Russ.).
- Halykaralyk kukyk, 2016 — *Halykaralyk kukyk*. Okulyk. Avtorlar uzhy. / Zhaupty redaktorlar A.H. Abashidze, E.M. Abajdel'dinov. Astana: L.N. Gumilev atyndagy EUY. 2016. 422 p. (In Kaz.).
- Rezolyuciya, 2025 — *Rezolyucii 22-sessii General'noj Assambleii OON (1967-1968 gody)* [Elektrondy resurs] //Kiru rezhimi: <https://www.un.org/ru/ga/22/docs/22res.shtml> - (Kirgen uakyty: 25.03.2025). (In Russ.).
- Daulethan, 2025 — *Daulethan Alimgazy*. Sovettik mansap ieleri Tauelsiz Kazakka tutka bola almajdy. / [Elektrondy resurs] Kiru rezhimi: <https://abai.kz/post/54724> (Kirgen uakyty: 14.02.2025). (In Kaz.).
- Popov, 2004 — *Popov V.I.* Sovremennaya diplomatiya: teoriya i praktika. Diplomatiya-nauka i iskustvo: Kurs lekcij. 2-e izd., dop. Moskva: Mezhdunar. otnosheniya, 2004. 576 p. (In Russ.).
- Kissindzher, 2017 — *Kissindzher G. O Kitae* / [per. s angl. V.N. Verchenko]. Moskva: Izdatel'stvo: AST, 2017. 640 p. (In Russ.).
- Arystanbekova, 2004 — *Arystanbekova A.H.* Ulttar Ujymy zhane Kazakstan. Audargan Kajnar Olzhaj. Astana: Audarma, 2004. 416 p. (In Kaz.).
- Larionova, 2019 — *Larionova M.V.* SSSR v sisteme sotrudnichestva v celyah razvitiya pod egidoy OON // Vestnik mezhdunarodnykh organizacij. 2019. T. 14. № 1. Pp. 145–163. (In Russ.).
- Deryabin, 2010 — *Deryabin Yu.S.* Legko li byt' poslom? Zapiski o zhizni i kar'ere diplomata / Predisl. B.D.Pyadysheva. M.: Izdatel'stvo «Ves' Mir», 2010. 400 p. (In Russ.).
- Amirbek, 2022 — *Amirbek K.S.* Diplomatiyalyk zhane konsuldyk kukyk: Oku kuraly. Karagandy: «Akad. E.A. Boketov at. Karagandy universiteti» KEAK baspasy. 2022. 303 p. (In Kaz.).

Әдебиеттер тізімі

- Тоқаев Қ-Ж.К., 2024 — *Тоқаев Қ-Ж.К.* Адал адам - Адал еңбек - Адал табыс // Егемен Қазақстан. 2024. 18 наурыз (№54 (30783)). 1-б.
- Тоқаев Қ-Ж.К., 2002 — *Тоқаев Қ-Ж.К.* Қазақстан Республикасының дипломатиясы / Тоқаев Қ-Ж.К. – Алматы: GAUHAR, 2002. 568 б.
- Курмангужин, 2003 — *Курмангужин С.А.* 45 лет на дипломатической службе: Мемуары. / Курмангужин С.А. Алматы: Жібек жолы, 2003. 320 с.
- Исиналиев, 1998 — *Исиналиев М.И.* Записки дипломата. Алматы: Атамұра, 1998. 212 с.
- Козыбаев, 2001 — *Козыбаев И.М.* Дипломатия Казахстана: страницы истории. Алматы: Өркениет, 2001. 208 с.
- Батырша-ұлы, 2011 — *Батырша-ұлы С.* Дипломатиялық қызмет және халықаралық қатынастар: Оқулық. Астана: Фолиант, 2011. 512 бет.
- Мансуров, 2022 — *Мансуров Т.А.* Назир Түрәкулов. ЖЗЛ. 2-е изд. Москва: Молодая гвардия, 2022. 640 с.
- Азербайев, 2010 — *Азербайев С.* Служение отечеству: Книга о дипломате М.С.Фазылове. Алматы: «Жібек жолы», 2010. 472 с.
- Ыдырысов, 2016 — *Ыдырысов Е.А.* Қазақ дипломатиясының ханшайымы // Егемен Қазақстан. 2016. 15 қараша.
- Хакім, 2001 — *Хакім М.И.* Мәке. Естелік-воспоминания, мақалалар-статьи, пікірлер-мнения. Алматы: Нұрлы-Әлем, 2001. 216 бет.
- Смағұлова, 2016 — *Смағұлова Г.М., Төлеуова Б.Т.* БҰҰ Бас Ассамблеясының жұмысына қатысқан Қазақстан дипломаттарының тәжірибесі // Вестник КазНУ Серия «Международные отношения и международное право» №1 (73). 2016. С. 59-63.
- Есдаулетова, 1998 — *Есдаулетова А.М.* Становление дипломатической службы в Казахстане: автореф. на соискание уч. степени канд. ист. наук: спец.07.00.15. «История международных отношений и внешней политики». Алматы, 1998. 130 с.
- Исиналиев, 1999 — *Исиналиев М.* Штрихи к портретам. Алматы: «Санат», 1999. 240 с.
- Оспанбай, 2017 — *Оспанбай Ақниет.* Қазақ дипломатиясының ханшайымы Балжан Бөлтірікқызы хақында. [Электронды ресурс] Кіру режимі: <https://turkystan.kz/article/17408-aza-diplomatiyasyny-hanshaуууу> (14.04.2017).
- Асанова, Конкабаева, 2025 — *Асанова С.А., Конкабаева А.Н.* Советская модернизация как фактор изменения социального статуса казахской женщины // Отан тарихы. Том 28. №1. 2025. С. 48-49.
- Энциклопедия, 1999 — *Қазақстан. Ұлттық энциклопедия.* 2-том. / Бас ред. Ә.Нысанбаев. Алматы: Қазақстан энциклопедиясы Бас редакциясы. 1999. 720 б.
- Энциклопедия, 1973 — *Қазақ Совет энциклопедиясы.* 2-том. / Бас ред. Ә.Нысанбаев. Алматы: Қазақ Совет энциклопедиясының Бас редакциясы. 1973. 640 б.
- Дипломат, 2006 — *Дипломат-Тұлға* // Дипломатия жаршысы / редакциялық алқа төрағасы Тоқаев Қ-Ж.К. 2006. №1. 91-92 бб.
- Мусский, 2004 — *Мусский И.А.* 100 великих дипломатов. Москва: «Вече». 2004. 608 с.

- Аубакиров, 2011 – *Аубакиров Эрик*. Номадка перехитрившая Киссинджера // Экспресс К. 2011. №49. С. 2.
- Сөздік, 2007 — *Саяси түсіндірме сөздік* / редакциялық алқа төрағасы Әшімбаев М.С. Алматы: Жүйелі зерттеулер институты, 2007. 616 б.
- Арыстанбекова, 2025 — *Арыстанбекова А.Х.* «Темная страница» истории: как в ООН обсуждали проблему ядерных испытаний на Семипалатинском полигоне. [Электронды ресурс] Кіру режимі: <https://www.gov.kz/memleket/entities/mfa/press/article/details/64492> (Кірген уақыты: 04.03.2025).
- Халықаралық құқық, 2016 — *Халықаралық құқық*. Оқулық. Авторлар ұжымы. / Жауапты редакторлар А.Х. Абашидзе, Е.М. Абайдельдинов. Астана: Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ. 2016. 422 б.
- Резолюция, 2025 — *Резолюция 22-сессии* Генеральной Ассамблеи ООН (1967-1968 годы) [Электронды ресурс] // Кіру режимі: <https://www.un.org/ru/ga/22/docs/22res.shtml> - (Кірген уақыты: 25.03.2025).
- Дәулетхан, 2025 — *Дәулетхан Әлімғазы*. Советтік мансап иелері Тәуелсіз Қазаққа тұтқа бола алмайды. / [Электронды ресурс] Кіру режимі: <https://abai.kz/post/54724> (Кірген уақыты: 14.02.2025).
- Попов, 2004 — *Попов В.И.* Современная дипломатия: теория и практика. Дипломатия-наука и искусство: Курс лекций. 2-е изд., доп. Москва: Междунар. отношения, 2004. 576 с.
- Киссинджер, 2017 — *Киссинджер Г.* О Китае / [пер. с англ. В.Н. Верченко]. Москва: Издательство: АСТ, 2017. 640 с..
- Арыстанбекова, 2004 — *Арыстанбекова А.Х.* Ұлттар Ұйымы және Қазақстан. Аударған Қайнар Олжай. Астана: Аударма, 2004. 416 б.
- Ларионова, 2019 — *Ларионова М.В.* СССР в системе сотрудничества в целях развития под эгидой ООН // Вестник международных организаций. 2019. Т. 14. № 1. С. 145–163.
- Дерябин, 2010 — *Дерябин Ю.С.* Легко ли быть послом? Записки о жизни и карьере дипломата / Предисл. Б.Д.Пядышева. М.: Издательство «Весь Мир», 2010. 400 с.
- Амірбек, 2022 — *Амірбек К.С.* Дипломатиялық және консулдық құқық: Оқу құралы. Қарағанды: «Акад. Е.А. Бөкетов ат. Қарағанды университеті» КЕАҚ баспасы. 2022. 303 б.

CONTENTS

HISTORIOGRAPHY AND SOURCE STUDIES

Kupenova G.Y., Smanova A.M. THE «SCHOOL QUESTION» IN THE HISTORY OF THE TURKIC-MUSLIM PEOPLES OF RUSSIA (BASED ON THE MATERIALS OF THE PRE-REVOLUTIONARY TATAR PRESS).....	1563
Kasymkhan K., Sauyrkan Y. RELIGIOUS AND SOURCE-STUDY ASPECTS OF MASHKHUR ZHUSIP KOPEULY'S MANUSCRIPT “DIN TAGYLYMY”.....	1575

HISTORY

Kabuldinov Z.E., Beisembayeva A.R., Mussabalina G.T. FOREIGN POLICY OF THE DZUNGAR KHANATE TOWARD THE KAZAKH KHANATE IN THE 1630S–1680S.....	1588
Abdikhanova A.E., Akhmetova Zh.K., Abdimanov S.A. PRINCIPLES OF THE STRUGGLE FOR NATIONAL STATEHOOD (USING THE EXAMPLE OF THE «USH ZHUZ» PARTY).....	1605
Abdullaeva A., Dinashva L., Myrzaliyeva E. THE EVOLUTION OF TRADITIONAL URBAN CULTURE OF TURKESTAN IN THE SECOND HALF OF THE XIX CENTURY.....	1619
Adilbaeva A.S., Bakitzhanova A.B., Gabdullina A.Zh. THE SIZE AND ETHNIC COMPOSITION OF THE POPULATION OF SEMEY DURING THE PERIOD OF INDEPENDENCE.....	1636
Dadabayeva G., Gerald Pech. GERMANS IN KAZAKHSTAN: HISTORY OF RESETTLEMENT AND ADAPTATION IN THE TWENTIETH CENTURY.....	1649
Jursunbayev B.A., Zhubanyshov B.T., Danabekova D.I. THE CULT OF MOUNTAINS IS THE ORIGINAL SOURCE OF THE TENGRIAN WORLDVIEW.....	1662
Koja M.B., Sandybayeva A.D., Primkulova G.J. SOME RESEARCH RESULTS OF THE AL-KHOJA-ATA COMPLEX IN THE CITY OF TURKESTAN.....	1680
Legkiy D.M., Ibrayev Y.Y., Tabuldenov A.N. LEADERS OF THE KAZAKH NATIONAL MOVEMENT IN DOCUMENTS OF POLITICAL INVESTIGATION (ORENBURG, AUGUST 1916).....	1693
Oralova A.A. THE HISTORICAL ROLE OF KOZHABERGEN BATYR IN THE EASTERN FRONTIER POLICY OF THE KAZAKH KHANATE	1707
Saktaganova Z.G., Yelibayev T.A. THE TURGAY REGION BASED ON THE MATERIALS OF THE FIRST GENERAL CENSUS OF THE POPULATION OF THE RUSSIAN EMPIRE OF 1897.....	1720
Sydykov E.B., Sailaubay E.E., Düysen S.Zh. THE PRODUCTIVE WORK OF BALZHAN BOLTIRIKOVA DURING HER DIPLOMATIC SERVICE AT THE UNITED NATIONS.....	1735
Tassilova A.A., Zhappasov Z.E. WOMEN IN WARTIME SOVIET SOCIETY.....	1750
Turlybai B.S., Kenzhebaev G.K. THE ROLE OF THE NEWSPAPER "BIRLIK TUY" IN RAISING EDUCATIONAL ISSUES AT THE BEGINNING OF THE 20TH CENTURY.....	1762
Tokishkadirov B., Dautova A., Issin A. HISTORICAL AND CULTURAL REPRESENTATION OF KAZAKH-DZHUNGAR RELATIONS IN FOLK LITERATURE (BASED ON THE SONG "AIKUNIM" COMPOSED BY SHAKARIM).....	1776
Shukeeva A.T., Bukanova R.G., Utegenov M.Z. EVERYDAY LIFE OF THE RURAL POPULATION OF THE NORTHERN REGIONS OF KAZAKHSTAN IN THE 1950s–1960s THROUGH THE PRISM OF HISTORICAL MEMORY.....	1792

ETHNOLOGY/ANTHROPOLOGY

Sakhi Zh., Aidymbayeva A. GENDER POLICY IN EARLY 20TH-CENTURY KAZAKH SOCIETY ON THE PAGES OF THE “AIQAP” JOURNAL: A MEDIA-ETHNOGRAPHIC ANALYSIS.....	1808
Syzdykova G.M. ENDO- AND EXO-ETHNONYMS OF THE KAZAKH PEOPLE IN RUSSIAN HISTORIOGRAPHY OF THE SECOND HALF XVIII – EARLY XX CENTURIES.....	1824
Kaliyeva B.T., Tleubekova G.B. THE WAY OF LIFE OF KAZAKH PEOPLE IN THE MATERIALS OF RUSSIAN IMPERIAL EXPEDITIONS AND THE WORKS OF RUSSIAN TRAVELERS OF THE 18TH–19TH CENTURIES.....	1834

МАЗМҰНЫ

ТАРИХНАМА ЖӘНЕ ДЕРЕКТАНУ

Купенова Г.Ы., Сманова А.М. РЕСЕЙДЕГІ ТҮРКІ-МҰСЫЛМАН ХАЛЫҚТАРЫ ТАРИХЫНДАҒЫ «МЕКТЕП МӘСЕЛЕСІ» (РЕВОЛЮЦИЯҒА дейінгі татар баспасөзінің деректері негізінде).....	1563
Қасымқан Қ., Сауырқан Е. МӘШҰР ЖҮСІП КӨПЕЙҰЛЫНЫҢ «ДІН ТАҒЫЛЫМЫ» ҚОЛЖАЗБАСЫНЫҢ ДІНТАНУЛЫҚ ЖӘНЕ ДЕРЕКТАНУЛЫҚ АСПЕКТІЛЕР.....	1575

ТАРИХ

Қабылдинов З.Е., Бейсембаева А.Р., Мұсаубалина Г.Т. 1630–1680-ЖЫЛДАРЫ ЖОҢҒАР ХАНДЫҒЫНЫҢ ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНА ҚАТЫСТЫ СЫРТҚЫ САЯСАТЫ.....	1588
Абдиханова А.Е., Ахметова Ж.Қ., Абдиманов С.Ә. ҰЛТТЫҚ МЕМЛЕКЕТТІЛІК ЖОЛЫНДАҒЫ КҮРЕСКЕРЛІК ҰСТАНЫМДАР («ҮШ ЖҮЗ» ПАРТИЯСЫ МЫСАЛЫНДА).....	1605
Абдуллаева А.Т., Динашева Л.С., Мырзалиева Э.К. XIX ҒАСЫРДЫҢ ЕКІНШІ ЖАРТЫСЫНДАҒЫ ТҮРКІСТАН ҚАЛАСЫНЫҢ ДӘСТҮРЛІ ҚАЛА МӘДЕНИЕТІНІҢ ЭВОЛЮЦИЯСЫ.....	1619
Адилбаева А.С., Бақытжанова А.Б., Габдуллина А.Ж. ТӘУЕЛСІЗДІК КЕЗЕҢІНДЕГІ СЕМЕЙ ҚАЛАСЫНЫҢ ХАЛҚЫНЫҢ САНЫ МЕН ЭТНИКАЛЫҚ ҚҰРАМЫ.....	1636
Дадабаева Г., Пек Д. ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ НЕМІСТЕР: XX ҒАСЫРДАҒЫ ҚОНЫС АУДАРУ МЕН БЕЙІМДЕЛУ ТАРИХЫ.....	1649
Жүрсінбаев Б.А., Жұбанышов Б.Т., Данабекова Д.И. ТАУ КУЛЬТІ – ТӨНІРЛІК ДҮНИЕТАНЫМНЫҢ АЛҒАШҚЫ БАСТАУЫ.....	1662
Қожа М., Сандыбаева А., Примкулова Г. ТҮРКІСТАН ҚАЛАСЫНДАҒЫ ӘЛ-ҚОЖА-АТА КЕШЕНІ ЗЕРТТЕУЛЕРІНІҢ КЕЙБІР НӘТИЖЕЛЕРІ.....	1680
Легкий Д.М., Ибраев Е.Е., Табулденев Ә.Н. ҚАЗАҚ ҰЛТТЫҚ ҚОЗҒАЛЫСЫНЫҢ ЖЕТЕКШІЛЕРІ САЯСИ ТЕРГЕУ ҚҰЖАТТАРЫНДА (ОРЫНБОР, 1916 Ж. ТАМЫЗ).....	1693
Оралова А.А. ҚАЗАҚ ХАНДЫҒЫНЫҢ ШЫҒЫС ШЕКАРАЛАРЫНДАҒЫ САЯСАТЫНДА ҚОЖАБЕРГЕН БАТЫРДЫҢ ТАРИХИ РӨЛІ.....	1707
Сақтағанова З.Г., Елібаев Т.А. ТОРҒАЙ ОБЛЫСЫ РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫНЫҢ 1897 ЖЫЛҒЫ БІРІНШІ ЖАЛПЫХАЛЫҚТЫҚ ХАЛЫҚ САНАҒЫ МАТЕРИАЛДАРЫ БОЙЫНША.....	1720
Сыдыков Е., Сайлаубай Е., Дүйсен С. БАЛЖАН БӨЛТІРКОВАНЫҢ БІРІККЕН ҰЛТТАР ҰЙЫМЫНА ДИПЛОМАТИЯЛЫҚ ИССАПАРЛАРЫ КЕЗІНДЕГІ ТИІМДІ ЖҰМЫСТАРЫ.....	1735
Тасилова А.А., Жаппасов Ж.Е. СОҒЫС ЖАҒДАЙЫНДА ӘЙЕЛДЕРДІҢ КҮНДЕЛІКТІ ӨМІРГЕ БЕЙІМДЕЛУІ.....	1750
Турлыбай Б.С. Кенжебаев Ғ.К. XX ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ «БІРЛІК ТУЫ» ГАЗЕТІНІҢ БІЛІМ БЕРУ МӘСЕЛЕЛЕРІН КӨТЕРУДЕГІ РӨЛІ.....	1762
Токишкандиров Б., Даутова А., Исин А. ФОЛЬКЛОР МАТЕРИАЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ-ЖОҢҒАР ҚАТЫНАСТАРЫНЫҢ ТАРИХИ-МӘДЕНИ КӨРІНІСІ (ШӘКӘРІМНЕН ЖЕТКЕН «АЙКҮНІМ» ӘНІ МЫСАЛЫНДА).....	1776
Шукеева А.Т., Буканова Р.Г., Утегенов М.З. XX ҒАСЫРДЫҢ 50–60-ЖЫЛДАРЫНДАҒЫ ҚАЗАҚСТАННЫҢ СОЛТҮСТІК ӨНІРЛЕРІНДЕГІ АУЫЛ ХАЛҚЫНЫҢ КҮНДЕЛІКТІ ӨМІРІ ТАРИХИ ЖАДЫ АЯСЫНДА.....	1792

ЭТНОЛОГИЯ/АНТРОПОЛОГИЯ

Сахи Ж., Айдымбаева А. XX ҒАСЫР БАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ҚОҒАМЫНДАҒЫ ГЕНДЕРЛІК САЯСАТ «АЙҚАП» ЖУРНАЛЫ БЕТТЕРІНДЕ: МЕДИА-ЭТНОГРАФИЯЛЫҚ ТАЛДАУ.....	1808
Сыздыкова Г.М. XVIII ҒАСЫРДЫҢ ЕКІНШІ ЖАРТЫСЫ – XX ҒАСЫРДЫҢ БАС КЕЗЕҢІНДЕГІ РЕСЕЙ ТАРИХНАМАСЫНДАҒЫ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ЭНДО ЖӘНЕ ЭКЗОЭТНИМДЕРІ.....	1824
Калиева Б.Т., Тлеубекова Г.Б. XVIII-XIX ҒҒ. РЕСЕЙ ИМПЕРИЯСЫ ҰЙЫМДАСТЫРҒАН ЗЕРТТЕУ ЭКСПЕДИЦИЯ МАТЕРИАЛДАРЫ МЕН ОРЫС САЯХАТШЫЛАРЫНЫҢ ЕҢБЕКТЕРІНДЕГІ ҚАЗАҚ ХАЛҚЫНЫҢ ТҮРМЫС-ТІРШІЛІГІ.....	1834

СОДЕРЖАНИЕ

ИСТОРИОГРАФИЯ И ИСТОЧНИКОВЕДЕНИЕ

Купенова Г.Ы., Сманова А.М. «ШКОЛЬНЫЙ ВОПРОС» В ИСТОРИИ ТЮРКО-МУСУЛЬМАНСКИХ НАРОДОВ РОССИИ (ПО МАТЕРИАЛАМ ДОРЕВОЛЮЦИОННОЙ ТАТАРСКОЙ ПЕЧАТИ).....	1563
Касымхан Қ., Сауыркан Е. РЕЛИГИОВЕДЧЕСКИЕ И ИСТОЧНИКОВЕДЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ РУКОПИСИ «ДІН ТАҒЫЛЫМЫ» МАШХУРА ЖУСУПА КОПЕЙУЛЫ.....	1575

ИСТОРИЯ

Қабылдинов З.Е., Бейсембаева А.Р., Мұсаубалина Г.Т. ВНЕШНЯЯ ПОЛИТИКА ДЖУНГАРСКОГО ХАНСТВА В ОТНОШЕНИИ КАЗАХСКОГО ХАНСТВА В 1630–1680-Е ГОДЫ.....	1588
Абдиханова А.Е., Ахметова Ж.К., Абдиманов С.А. ПРИНЦИПЫ БОРЬБЫ ЗА НАЦИОНАЛЬНУЮ ГОСУДАРСТВЕННОСТЬ (НА ПРИМЕРЕ ПАРТИИ «УШ ЖУЗ»).....	1605
Абдуллаева А.Т., Динашева Л.С., Мырзалиева Э.К. ЭВОЛЮЦИЯ ТРАДИЦИОННОЙ ГОРОДСКОЙ КУЛЬТУРЫ ГОРОДА ТУРКЕСТАНА ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XIX ВЕКА.....	1619
Адилбаева А.С., Бакытжанова А.Б., Габдуллина А.Ж. ЧИСЛЕННОСТЬ И ЭТНИЧЕСКИЙ СОСТАВ НАСЕЛЕНИЯ ГОРОДА СЕМЕЙ В ПЕРИОД НЕЗАВИСИМОСТИ.....	1636
Дадабаева Г., Пек Д. НЕМЦЫ КАЗАХСТАНА: ИСТОРИЯ ПЕРЕСЕЛЕНИЙ И АДАПТАЦИИ В XX ВЕКЕ.....	1649
Жүрсінбаев Б.А., Жұбанышов Б.Т., Данабекова Д.И. КУЛЬТ ГОР – ПЕРВОНАЧАЛЬНЫЙ ИСТОК ТЕНГРИАНСКОГО МИРОВОЗЗРЕНИЯ.....	1662
Кожам., Сандыбаева А., Примкулова Г. НЕКОТОРЫЕ РЕЗУЛЬТАТЫ ИССЛЕДОВАНИЙ КОМПЛЕКСА АЛЬ-ХОДЖА-АТА В ГОРОДЕ ТУРКЕСТАНЕ.....	1680
Легкий Д.М., Ибраев Е.Е., Табулденев А.Н. ЛИДЕРЫ КАЗАХСКОГО НАЦИОНАЛЬНОГО ДВИЖЕНИЯ В ДОКУМЕНТАХ ПОЛИТИЧЕСКОГО СЫСКА (ОРЕНБУРГ, АВГУСТ 1916 Г.).....	1693
Оралова А.А. ИСТОРИЧЕСКАЯ РОЛЬ КОЖАБЕРГЕНА БАТЫРА В ПОЛИТИКЕ КАЗАХСКОГО ХАНСТВА НА ВОСТОЧНЫХ РУБЕЖАХ.....	1707
Сактаганова З.Г., Елибаев Т.А. ТУРГАЙСКАЯ ОБЛАСТЬ ПО МАТЕРИАЛАМ ПЕРВОЙ ВСЕОБЩЕЙ ПЕРЕПИСИ НАСЕЛЕНИЯ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ 1897 ГОДА.....	1720
Сыдыков Е., Сайлаубай Е., Дуйсен С. ПЛОДОТВОРНАЯ ДЕЯТЕЛЬНОСТЬ БАЛЖАН БОЛТИРИКОВОЙ ВО ВРЕМЯ ДИПЛОМАТИЧЕСКОЙ СЛУЖБЫ В ОРГАНИЗАЦИИ ОБЪЕДИНЕННЫХ НАЦИЙ.....	1735
Тасилова А.А., Жаппасов Ж.Е. ЖЕНЩИНЫ В СОВЕТСКОМ ОБЩЕСТВЕ В ГОДЫ ВОЙНЫ.....	1750
Турлыбай Б.С., Кенжебаев Г.К. РОЛЬ ГАЗЕТЫ «БІРЛІК ТУЫ» В ПОДНЯТИИ ПРОБЛЕМ ОБРАЗОВАНИЯ В НАЧАЛЕ XX ВЕКА.....	1762
Токишқадиров Б., Даутова А., Исин А. ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЕ ОТРАЖЕНИЕ КАЗАХСКО-ДЖУНГАРСКИХ ВЗАИМООТНОШЕНИЙ В ФОЛЬКЛОРНЫХ МАТЕРИАЛАХ (НА ПРИМЕРЕ ПЕСНИ «АЙКҮНІМ», ДОШЕДШЕЙ ОТ ШАКАРИМА).....	1776
Шукеева А.Т., Буканова Р.Г., Утегенов М.З. ПОВСЕДНЕВНАЯ ЖИЗНЬ СЕЛЬСКОГО НАСЕЛЕНИЯ СЕВЕРНЫХ РАЙОНОВ КАЗАХСТАНА В 50-60-Х ГОДАХ XX В. ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ ИСТОРИЧЕСКОЙ ПАМЯТИ.....	1792

ЭТНОЛОГИЯ/АНТРОПОЛОГИЯ

Сахи Ж., Айдымбаева А. ГЕНДЕРНАЯ ПОЛИТИКА В КАЗАХСКОМ ОБЩЕСТВЕ НАЧАЛА XX ВЕКА НА СТРАНИЦАХ ЖУРНАЛА «АЙКАП»: МЕДИА-ЭТНОГРАФИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ.....	1808
Сыздыкова Г.М. ЭНДО- И ЭКЗОЭТНОНИМЫ КАЗАХСКОГО НАРОДА В РОССИЙСКОЙ ИСТОРИОГРАФИИ ВТОРОЙ ПОЛОВИНЫ XVIII – НАЧАЛА XX В.....	1824
Калиева Б.Т., Тлеубекова Г.Б. ОБРАЗ ЖИЗНИ КАЗАХСКОГО НАРОДА В МАТЕРИАЛАХ ЭКСПЕДИЦИЙ РОССИЙСКОЙ ИМПЕРИИ И ТРУДАХ РУССКИХ ПУТЕШЕСТВЕННИКОВ XVIII–XIX ВЕКОВ.....	1834

ASIAN JOURNAL “STEPPE PANORAMA”

2025. 12 (6)

Бас редактор:

Қабылдинов З.Е.

Компьютерде беттеген:

Копеева С.Ж.

Құрылтайшысы және баспагері:

Қазақстан Республикасы Ғылым және жоғары білім министрлігі Ғылым комитеті

Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Редакция мен баспаның мекен-жайы:

050010, Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй

ҚР ҒЖБМ ҒК Ш.Ш. Уәлиханов атындағы Тарих және этнология институты ШЖҚ РМК

Журнал сайты: <https://ajspiie.com>

Ш.Ш. Уәлиханов ат. ТЖЭИ басылған:

050010 Қазақстан Республикасы, Алматы қ., Шевченко көш., 28-үй